№ 186 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 25 ՕԳՈՍՏՈՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 25 ՕԳՈՍՏՈՍԻ № 183

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Ինչ հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Georгіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են (սպոգանիչի) տողի տեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամէրիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ: Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նախ հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամակադրոշմով):

Յայտարարութիւններէի համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.: Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°“ ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում:

ԱՆԱՐԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ
ՖԼՕՐԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Սօլոլակ, Լերմոնտովսկայա փողոց, № 21.

Ընդունվում են երեխաներ 3 տարեկան հասակից: Բացված է III բաժանմունք (այբբենարան): Երեխաների ընդունելութիւնը օգոստոսի 28 ից, իսկ պարապմունքների սկիզբը՝ սեպտեմբերի 3 ից: Ընդունվում են նմանապէս գիշերօթիկներ:
առ. 958. 6—3

ԼՕՐ գիւղի (Զանգեզուրի գաւառ) եկ.-ծխ. դպրոցի համար հարկաւոր է

ՄԻ ՓՈՐՁՎԱԾ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Ներսիսեան դպրոցը կամ Գէորգեան ճեմ. աւարտած: Ռոճիկ 400—450 ռուբլի, բնակարան և վառելիք: Դիմել Балаханы, промысель Арало-Каспійскаго Т-ва, Аствацатуру Іоннисянцу.
(ա. օ.) առ. 974. 4—3

Ռուսաց Երաժշտական Ուսումնարանի

ՊՐՕՖԷՍՍՕՐ Է. ԲՐՕՁՁԻ

Բացի ուսումնարանից՝ տալիս է ԵՐԻՏՍՈՒՆ ՂՈՒԹԵԱՆ մասնաւոր դասեր նաև իր բնակարանում: Տեսնել կարելի է առ. ժամը 10—2-ը և 4—8 ը երեկ.: Հասցէն՝ Театральный пер., № 10.
(օ.մ.) առ. 967. 15—2

ՉԷ ԿՆՁՄԱԿԵՐԳՎԱԾ

II

Տեղ չը կայ դպրոցներում:

Ո՞րտեղ կրթել զաւակներին:

Իւրաքանչիւր ազատ տեղի դիմաց կանգնած են դպրոցի դրան առաջ տասնեակ ցանկացողներ: Իսկ ամբողջ քաղաքում հազարաւոր երեխաներ մնալու են դպրոցից դուրս:

Տանջալից է ծնողների դրութիւնը: Չը կրթել մանուկին անկարելի է, իսկ կրթելու համար դպրոցները փակ են:

Եւ ահա նրանցից իւրաքանչիւրը մի որևէ ելք գտնելու հոգսերի մէջն է: Նա համաձայնում է զետեղել մանուկին աւելի ստորին դասարանում, թէև վերջինս աւելի բարձր դասարանի արժանի է. նա տալիս է նրան աւելի համեստ ուսումնարան. նա փորձում է յանձնել մանուկներին մասնաւոր ուսուցիչների, որպէսզի սրանք պատրաստեն մանուկներին հետևեալ տարում յաջորդ բարձր դասարաններ մտնելու համար. նա վերջապէս ուղարկում է զաւակներին ուրիշ քաղաքներ՝ այնտեղ սովորելու նպատակով և կամ վերջապէս հրաժարվում է նրանց ուսում տալուց առժամանակ, մինչև տեղեր բացվելը, իսկ երբեմն և բոլորովին:

Դպրոցների պակասութիւնը առաջներումն էլ չափազանց զգալի էր Թիֆլիսում, բայց այն, ինչ որ մենք տեսնում ենք վերջին տարիներում և այս տարի, դա արդէն անցնում է տանելիութեան ամէն մի չափից:

Թիֆլիսը արագ աճում է և նրա ազգաբնակութեան թիւը օրէ-օր մեծանում է:

Դեռ նոր վիճակագրութիւն չը կայ ճիշտ հաշիւ ներկայացնելու համար. բայց մի շարք ցուցումներ գաղափար են տալիս քաղաքի ազգաբնակութեան անընդհատ աճման մասին բազմաթիւ եկւոր տարրերի շնորհիւ:

Թիֆլիսի՝ իբրև մեծ վարչական և տնտեսական կենտրոնի՝ զարգանալը, գաւառական կեանքի աննպաստ պայմանների ազդեցութիւնը, կրթական և բազմաթիւ հասարակական հիմնարկութիւնների ներկայութիւնը գրաւում են ամէն կողմից հիւրերի դէպի մեր քաղաքը, որը անկասկած ունի և իր սեփական աճումը:

Կրթարանների հրապոյրը քաշում ձգում է մարդկանց դէպի Թիֆլիս և յանկարծ պարզվում է, որ այդ կրթարանները անկարող են բաւարարութիւն տալ եկած պահանջին: Կրթարանները քիչ են թւով, համեմատած այն պահանջի հետ, որ ներկայացնում է իրականութիւնը:

Թիֆլիսի ինքնավարութիւնը և զանազան հաստատութիւններ ու առեանններ չեն կարող կամ իրաւունք չունեն անտարբեր վերաբերվել ներկայ երեւոյթին և վիճակին: Նրանք պէտք է անմիջապէս հետամուտ լինեն միջոցներ մշակելու ազգաբնակութեան կրթական պահանջին բաւարարութիւն տալու:

Եթէ կրթարանների բազմութիւնը եղել է մինչև այժմ գրաւիչ Թիֆլիս եկողների համար, նրանց պակասութիւնը կը գործէ բոլորովին հակառակ հետևանքներ և կը նուազեցնէ մեր քաղաքի այն հրապոյրներից մէկը, որով նա ձգում է մարդկանց դէպի ինքը:

Կրթարաններ բազմացնելու հոգսը ամենաէական և խոշոր հոգսերից մէկն է, որով համակված՝ թէ քաղաքային ինքնավարութիւնը, թէ կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի դիւանատունը, թէ հայ դպրոցական շրջանները, թէ վրաց մէջ գրագիտութիւն տարածող ընկերութիւնը և թէ ուրիշ հաստատութիւններ լուրջ քննութեան պէտք է դնեն ազգաբնակութեան այդ մեծ կարիքի բաւարարութեան խնդիրը և մշակեն նրա լուծման նպատակայարմար միջոցներ:

Ա. Քալանթար

ՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ՉԵՐՆՈԳՈՐԻԱՅՈՒՄ

Ցէտինյէ, 23 օգոստոսի

Երեկոյեան ժամը 8-ին պալատում տեղի ունեցաւ պաշտօնական խնճոյք: Ներկայ էին Թագաւորը, Թագուհին, Թագաւորական ընտանիքը, ռուսաց թագաւորութիւնից վերադարձած Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայէվիչը և Պետր Նիկոլայէվիչը ընտանիքով, գլխից Բատտէնբէրգակլին կնոջ հետ, ռուսաց դեսպան Արսէնիէվը միսսիայի պաշտօնեաներով, բարձրաստիճան ռուս և չէրնոգորցի օֆիցէրներ, մինիստրներ, պալատի պաշտօնեաներ:

Առաջին բաժակն առաջարկեց Թագաւորը, որ ասաց.

«Սիրտս ցնծում է, երբ ես անկեղծօրէն ողջունում եմ Ցարի ներկայացուցչին, որ եկել է իմ յօբելեանի օրը, իմ սիրեցեալ փեսային և բարեկամին: Ձեր ներկայութիւնը վարթեցնում է իմ մէջ սիրոյ գիտակցութիւն առ Ռուսաստանը հինաւուրց բարեկամական Չերնոգորիայի կողմից: Ռուսաստանի անսահման ողորմածութիւնները յաւիտենական երախտագիտութեամբ են դրոշմված չէրնոգորցիների սրտերում: Ռուսաստանը մեր բարերարն է և մեր պաշտպանը: Ռուսաստանի մշտական զոհաբերութիւնների շնորհիւ իմ կառավարութեան կիսադարը զարդարուն է Չերնոգորիայի աջողութիւններով: Սրանց շնորհապարտ Կայսրին, խաղաղութեան բարեկամին, մենք գիտենք, որ Նրա սէրառատ սրտին հաճելի է, որ վերածնված թագաւորութիւնը ընթանում է խաղաղ զարգացման նախկին ուղիով Կայսերական հովանու և սիրոյ ներքոյ: Կայսրը բարեհաճեց ընդգծել Ձեր գալստեան նշանակութիւնը՝ հրամայելով պատերազմական նաւերին ուղեկցել Ձեզ մինչև Անտիվարի: Պանծալի ռուսական նաւատորմի թնդանօթները ողջունում են Միջերկրական ծովի միակ սլաւօնական նաւամատոյցում վաղուց ի վեր կայսերական նաւատորմի ազգակցին և բարեկամին»: Թագաւորն այնուհետև առաջարկեց Կայսրի, Կայսրուհի Թագուհիների, Կայսերական Տան, Ռուսաստանի կենացը:

Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայէվիչը պատասխանեց. «Կայսրը բարեհաճեց հրամայել ինձ Նորին Մեծութեան ներկայացուցիչը լինել ձեր փառաւոր կառավարութեան 50-ամեակի վեհ օրերի տօնակատարութիւններին և ընդ սմին յանձնարարել հայտնել Իր սրտանց շնորհաւորանքները և բարեմաղթութիւնները՝ լինել առողջ երկար տարիներ, ձեր մեծութեանը և թագաւորական տանը, նշանակելով ձեզ ռուսական զօրքի գեներալ-ֆելդմարշալ: Իմ Օգոստափառ Հրամայողին հաճելի էր մի անգամ ևս ընդգծել եղբայր ժողովուրդներին շաղկապող բարեկամութեան սրտագին կապերը: Յանձին ձեր Ռուսաստանի Ինքնակալ պետը ողջունում է համայն չէրնոգորցի ժողովրդին՝ ցանկանալով բարօրութիւն և խաղաղ բարգաւաճում ձեր մեծութեան խնամքի կառավարութեան ներքոյ»: Վերջում Մեծ Իշխանը առողջութիւն մաղթեց Թագաւորին և Թագաւորական տանը:

Խնճոյքից յետոյ տեղի ունեցաւ պարահանդէս կառավարական տանը:

Պաշտօնապէս հաղորդվում է. «Հակառակ Չերնոգորիայի թշնամի մամուլի տեղեկութիւնների՝ տեղական բանտերի լիքը լինելու մասին, բանտերում կան ընդամէնը 158 մարդ: Վերջին ժամանակներս դուրս եղան յանցագործութիւններ հայրենիքի դէմ: Գիտենալով իր ժողովրդի տրադիցիօն հաւատարմութիւնը դէպի իրան և իր տանը, Թագաւորը պատրաստ էր ներումն շնորհել բոլոր դատապարտվածներին, եթէ չը վախենար ժողովրդական զայրոյթից ներումն սատաւածների դէմ, որով կը խախտվէր ժողովրդական զարգացման խաղաղ ընթացքը: Սակայն Թագաւորը չէ կարող չընդգծել ներկայ պատմական րօպէն, ներումն շնորհելով աւելի փոքր յանցանք գործածներին»:

Սկուպշչինայի նստաշրջանը փակվեց:

(Հ. Գ.)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բեռլին, 23 օգոստոսի

Լորդ Ռօբէրտսը մեկնեց Դրէզդէն: «Նորդ-Դէյտշէ-Ալլգեմ.-Ցայտունգը» գրում է, որ բոլորովին սխալ են ժամանակի մէջ երևացած այն լուրերը, երբ գերմանական կայսրը մտադիր է այցելել Ֆրիդրիխսհոֆի ամրոցը և այնտեղ տեսակցվել Կայսրի հետ, և գուցէ նաև անգլիական թագաւորի հետ: Իրականութիւնն այն է, որ մտնելով գերմանական երկիրը, Կայսրը Վիլհէլմին ուղարկեց մի սրտագին հեռագիր, ու նա վերջինը պատասխանեց նոյնպէս սիրալիր կերպով: (Հ. Գ.)

Շամբէրի, 23 օգոստոսի

Ֆալիէրը քաղաքային ինքնավարութեան տուած ճաշկերոյթին ճառ արտասանեց, որի մէջ ասաց. «Սավօյի միացումը Ֆրանսիային՝ ցոյց տուեց, որ Ֆրանսիայի և Իտալիայի միջև, որի բարեկամութիւնը առանձնապէս թանգ է մեզ համար, չը կան այլ յիշողութիւններ, բայց այն փաստից, որ ձեռք է բերված միահամուռ ջանքերով»: Վերջում Ֆալիէրը գովեց սավօյցիների հաւատարմութիւնը այն րէժիմին, որի ժամանակ Ֆրանսիան տեղ գրաւեց աշխարհում: (Հ. Գ.)

Բարսելօնա, 23 օգոստոսի

Բանւորների կոմիտէտը ընդհանուր գործադուլ յայտարարեց ի նշան իր համերաշխութեան Բիլբաօյի գործադուլների հետ: Իրանք բանւորները զարմացած են այդ անսպասելի միջոցից: (Հ. Գ.)

Թէհրան, 23 օգոստոսի

Կառավարութիւնը լրջօրէն մտածում է կաշկանդիչների գրաւած դրութեան մասին: Սուլէտ-ուդ-Դովլէն շարունակում է սպառնալ և մտադիր է արշաւել Թէհրանի վրա՝ գահընկէց անելու Սարդար-Ասադին և սահմանելու անսահման միապետութիւն: Սպահանի նահանգապետը, նաև Իլխանէ-միր-Մուֆախամը առում են Սարդար-Ասադին և հակումն են ցոյց տալիս միանալու Սուլէտին:

Կառավարութիւնը պնդեց, որ Եփրեմը մնայ իր պաշտօնում:

Ատրպատականի նահանգապետը հրաժարական տուեց և մեկնեց Թէհրան:

(Հ. Գ.)

Պեկին, 23 օգոստոսի

Չինական կառավարութիւնը զսպված վերաբերմունք է ցոյց տալիս դէպի Կորէան միացնելու յայտարարութիւնը: Լրագիրների մէջ դեռ պաշտօնական և քաղաքական յօդուածներ չեն տպվում: Ընդհանուր առմամբ չինական մամուլը ողբում է Կորէայի բաղդը և նախազգուշացնում է՝ թէ Չինաստանին էլ նոյն վիճակն է սպասում: Այս թէմայով օգտվում են նաև սահմանադրական բարենորոգումների կողմնակիցները իրանց ագիտացիայում: (Հ. Գ.)

Բուխարէստ, 23 օգոստոսի

Կառավարութիւնը բաց է թողնում արտաքին չորս տոկոսային փոխառութիւն 128 միլիոն՝ զինւորական կարիքների և երկաթուղիների համար:

(Հ. Գ.)

Լուրերին նայած, ծովային մինիստր Վոևօդսկին օգոստոսի 20-ին ներկայացրել է հրաժարանի խնդրագիր:

Պետերբուրգում այս օրերս խուզարկութեան է ենթարկվել սոց. դեմօկրատների ֆրակցիայի բնակարանը:

Աթէնքից հեռագրում են, որ յոյն-թիւրքական յարաբերութիւնները սուր կերպարանք են ստացել Պատրասի կամ մօբիլիզացիայի հրամաններ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

II

Բրիւսէլ, 16,29 օգոստոսի

Բրիւսէլի համաշխարհային ցուցահանդէսը ամենից աչքի ընկածը և տիպիքականն է Պարիզի 1900 թ. ցուցահանդէսից յետոյ և, շատ պարագաներում, նոյնիսկ գերազանցում է նրանից: Կազմակերպողը ոչ թէ բելգիական կառավարութիւնն է, այլ մի մասնաւոր, ակցիօնէրական ընկերութիւն, որ ինքը դրել է միայն 2 միլիօն ֆրանկ դրամագլուխ, բայց կառավարութիւնը որոշ նպաստ և աջակցութիւն է ցոյց տալիս: Ինչպէս ասում են, ընկերութիւնը ծախսել է կազմակերպութեան համար մօտ 50 միլ. ֆրանկ: Դրա փոխարէն ցուցահանդէսից եկած բոլոր հասոյթները իրանն են, ինչպէս և մուտքի ու վճարներ: Իսկ պէտք է ասել, որ հասոյթները բազմատեսակ են: Ընկերութիւնը ոչ մի ծախսի առաջ կանգ չէ առել՝ ցուցահանդէսը գրաւիչ և հմայիչ դարձնելու: Մանաւանդ էլեկտրական լուսաւորութիւնը սքանչելի է և շատ աւելի գեղեցիկ, կախարդական, հմայիչ, քան Պարիզի ցուցահանդէսի լուսաւորութիւնը, եթէ ի նկատի ունենանք, որ 10 տարվայ ընթացքում էլեկտրական լուսաւորութեան տեխնիկան անհուն կատարելագործութիւններ է արել: Աննկարագրելի է այն կախարդիչ տեսարանը, որ բացվում է այգեկուր առաջ երեկոյեան, երբ բոլոր պալատները, ջրի աւազանները, շատրուանները, շինութիւնները, զարդարված՝ բազմագոյն, և փոքրերանգ լապտերներով, լուսաւորվում են, և ամբողջ ցուցահանդէսը մի մոգական պատկեր է ներկայացնում, որպիսին երբեւիցէ մարդկային երևակայութիւնը և հնարագիտութիւնը կարող է ստեղծել:

Այցելուների համար ամէն տեսակ և բազմաթիւ զուարճութիւններ են կազմակերպված. երաժշտական, թատրոնական, սինեմատոգրաֆիական ներկայացումներ, ցերեկոյթներ, երեկոյթներ, պարական, փառական, առողջապահական և այլ զուարճութիւններ, որոնք տեղի են ունենում առաւօտից մինչև երեկոյ:

Ես չեմ խօսում միջազգային կօնգրէսների մասին, որոնց թիւը մօտ 150 է և որին մասնակցելու հրաւիրված են ու եկել, գալիս են երկրագնդի զանազան երկիրների նշանաւոր գիտնականները, փիլիսոփաները, սօցիօլօգները, տնտեսագէտները, պրօֆէսօրները, քաղաքական, հասարակական գործիչները, հրապարակախօսները, մասնագէտները և ուր շօշափվում, քննվում և լուծվում են բազմատեսակ հարցեր՝ գիտական, սօցիալական, մասնագիտական, գրական և այլն:

Մի խօսքով, բելգիական ազգը ցոյց է տուել իր ստեղծագործական և կազմակերպիչ ամբողջ հանճարն ու ոգին և արդարացրել այն համբաւը, որ նա, իրաւամբ, վայելում է իբրև մի վերին աստիճանի նախաձեռնող, խիզախ և աշխատասէր ազգ, որ մտնում է ամէն տեսակ ձեռնարկութիւնների մէջ և աջողութեամբ ի գլուխ բերում: Եւ հէնց շնորհիւ իր այդ կազմակերպիչ, նախաձեռնող և խիզախ ոգու, իր թւով և երկրի տարածութեամբ համեմատաբար փոքր բելգիական ազգը կարողացել է ստեղծել վերին աստիճանի բարգաւաճ և բարեկեցիկ վիճակ իր համար, ձեռք բերել անթաւ հարստութիւն, հսկայական առաջադիմութիւններ գործել գիտութեան, տեխնիկայի, արդիւնաբերութեան ասպարէզներում և համարվել այսօր աշխարհիս ամենակուլտուրական և լուսաւորեալ ազգերից մէկը: Իրանց նախաձեռնող ոգին բելգիացիները գործադրում են ոչ միայն իրանց հայրենիքում, ուր երկրի բնական հարստութիւնները շահագործելու և արդիւնաբերութիւնը, առևտուրը, տեխնիկան զարգացնելու համար նրանք կազմել են հազարաւոր ակցիօնէրական, սինդիկայիս և այլ ընկերութիւններ, այլ և օտար երկիրներում, ուր նրանք գործադրում են իրանց դրամագլուխները բազմաթիւ ձեռնարկութիւնների մէջ:

Ներկայ ցուցահանդէսը մի փառաւոր ապացոյց է, թէ որքան առաջադիմել է փոքրիկ Բելգիան գիտութիւնների, արհեստների, գեղարուեստների, տեխնիկայի, արդիւնաբերութեան, երկրագործութեան և առևտրի մէջ:

Բրիւսէլի համաշխարհային ցուցահանդէսին մասնակցում են երկրագնդի գրեթէ բոլոր փոքր ի շատէ նշանաւոր պետութիւնները և երկիրները: Միայն պաշտօնապէս չէ մասնակցում Ռուսաստանը, թէև կայ ռուսական պավիլիօն, կովկասեան բաժանմունքով, բայց երանի թէ ամենևին չը շինէին այդ պավիլիօնը և բաժանմունքը, որովհետև այցելուն չէր ստանայ այն վատ տպաւորութիւնը, որ ստանում է այցելելով ռուսական պավիլիօնը, որ վերին աստիճանի խղճուկ տպաւորութիւն է թողնում: Մանաւանդ կատարեալ խայտառակութիւն է կովկասեան կոչված բաժանմունքը, ուր ի ցոյց են դրված Պեատիգորսկում և Կիսլովոդսկում ծախվող մի քանի արծաթեայ և փայտեայ իրեր, ժապաւէններ, գդալներ, մուշտուկներ, որ ծախում են մի քանի լեզգիներ: Ուրիշ ոչինչ:

Եթէ Ռուսաստանը պաշտօնապէս չէ մասնակցում, պէտք է չը թոյլատրվէր Մոսկվայի և Պեատիգորսկի մի քանի մասնաւոր վաճառականների՝ «Ռուսական պավիլիօն» մեծադղորդ տիտղոսի տակ ի ցոյց դնել խղճուկ նմուշներ: Այցելող հասարակութիւնը՝ կարդալով «Ռուսաստան» անունը կարծում է, թէ Ռուսաստանը և Կովկասը ի ցոյց դնելու ոչինչ չունեն, բացի մի քանի խղճուկ և խայտառակ իրերից:

Բայց հաճելի և շատ հաճելի տպաւորութիւն է թողնում Պարսկաստանի պավիլիօնը: Չը նայելով որ Պարսկաստանը գտնվում է խառնաշփոթ քաղաքական վիճակի մէջ և պարսից կառավարութիւնը ամենևին ժամանակ և միջոց չունէր զբաղվելու ցուցահանդէսներով, բայց շնորհիւ Բրիւսէլի պարսից դեսպան Մահմուդ խան Մուֆախամ-ուս-Սալթանէի, որ մի զարգացած, կրթված և կատարելապէս եւրոպականացած անձնաւորութիւն է (նա երկու տարի առաջ ընդհանուր հիւպատոս էր Թիֆլիսում), Պարսկաստանը ներկայացված է համաշխարհային ցուցահանդէսի մէջ խիստ պատուաւոր և փառաւոր կերպով: Դեսպան Մահմուդ խանին իր ջանքերի մէջ քիչ չէ նպաստել և հայազգի Տիգրան խան Փօրսեանը, որ պարսկական բաժանմունքի կառավարիչ է եղել և միջնորդ մի շարք մասնաւորների միջև ու պարսից կառավարութեան:

Պարսկական բաժանմունքի և Մահմուդ խանի մասին ես յաջորդ անգամ աւելի մանրամասն կը խօսեմ:

Թիւրքիայի բաժանմունքն էս լաւ է կազմակերպված, յաժենայն դէպս՝ հարիւրապատիկ աւելի լաւ, քան Ռուսաստանինը:

Բայց ամենահսկայական, ամենաճոխ և շքեղ բաժանմունքները Ֆրանսիայի, Եապօնիայի, Գերմանիայի, Անգլիայի, Իտալիայի և Բրազիլիայի բաժանմունքներն են, որոնք և ահագին տարածութիւն են բռնում:

Բոլոր այն կատարելագործութիւնները, որոնք կատարվել են այդ երկիրներում շնորհիւ գիտութեան, տեխնիկայի, արդիւնաբերութեան, մեքենականութեան և մարդկային գործունէութեան այլ ճիւղերի մէջ վերջին 10 տարվայ ընթացքում, այդտեղ ի ցոյց են դրված:

Մօդաների, տուալէտի, ճաշակի նրբութեան, շքեղութեան արուեստի մէջ Ֆրանսիան մնում է միակ Թագուհին: Այդ՝ առաջին վայրկեանից աչքի է ընկնում: Գերմանիայի, Անգլիայի արտադրութիւնները կոպիտ են, ճիշդ է, բայց նրանք ամուր և անսասան են ու տևողական, ինչպէս հզօր, անսասան և տևական է գերմանական և անգլիական միտքն ու ոգին:

Հ. Առաքելեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԱՆԻՈՒՄ

(Այցելուի Թռուցիկ տպաւորութիւններից)

Ա.

Բագրատունեաց աւերակ մայրաքաղաքը առաջին անգամ այցելել եմ 1903 Թ. զինված մի քանի չոր ու ցամաք, իրար միանգամայն հակասող պատմական տեղեկութիւններով և ոգևորված պատանեկական անկեղծ զգացմունքներով:

Այդ ժամանակ պրօֆ. Մառրը նոր էր ծրագրում իր հսկայական ձեռնարկութիւնը՝ Անիի փառաւոր անցեալի անյայտ բեկորների որոնումները:

Պատմական Անին առաջին անգամ մեր անծայր հետաքրքրութեան և վառ երևակայութեան տուեց մի քանի հսկայ եկեղեցիների մնացորդներ, կիսափուլ պալատներ, պարիսպներ և այցելուի ջղերին վաս ազդող թափթփած աւերակներ, սիրտը ճմլող աւերակներ:

Գոյութիւն ունեցող պատմական մնացորդների մասին ոչ մի ճշգրիտ փաստ, այլ մի քանի կցկտուր, առասպելի գոյն ստացած անկապ զրոյցներ:

Չը կար գոնէ մէկ կենդանի ուղեցոյց, որ մեզ առաջնորդէր դէպի նշանաւոր հնութիւնները:

Այդպիսով մեզ՝ ոգևորութեամբ լի այցելուներիս վրա Անին Թողնում էր շատ սառն, ճնշող տպաւորութիւն և մենք, հիասթափված՝ աւերակ քաղաքի մեռելային լռութիւնից, դեռ մի քանի ժամ չը հանգստացած, աշխատում էինք որքան կարելի է շուտով փախչել հեռու այդ անհիւրընկալ վայրից, ուր դարերի ընթացքում հանգել է աղմկալի կեանքը և ուր միշտական բնակիչներն են չարագործ բուերը և անմեղ աղաւնիները:

Մենք չափազանց վատ տրամադրութեամբ հեռացանք աւերակների աշխարհից, ունկնելով այլևս չայցելել յաւիտենական ոչընչութեան դատապարտված աւերակների կոյտերին, որոնց տակ անյայտութեան են մատնված մի խղճուկ ժողովրդի երկու դարի կուլտուրական պատմութիւնը և հասարակական կեանքը:

Այդ օրվանից տարիներ սլացան իրար ետևից: Պրօֆ. Մառրը, հնագիտութեան այդ անդուլ աշխատաւոր սիրահարը, զինված գիտութեան անսպառելի պաշարով, իր անփոխարինելի օգնականներով և մի քանի տասնեակ հմուտ ու աշխատասէր բանւորներով, սկսեց իր վաղուց փայփայած և երազած հնագիտական պեղումները:

Բանդվեցին մի շարք խոշոր հողաթումբեր, լոյս աշխարհ եկան մինը միւսի ետևից մարդկային խելքի և արուեստի հրաշալի ստեղծագործութիւններ և բազմաթիւ հետաքրքրական իրեր, որոնք բաւականաչափ լոյս սփռեցին Անիի մռայլ, բայց փառաւոր և հպարտ անցեալի վրա:

Հնագիտութիւնը հարստացաւ: Հիմք դրվեց Անիագիտութեան:

Բայց անխոնջ գիտնականը իր նպատակակէտին հասած չը լինելով՝ առանց յոգնելու կրկին շարունակում է իր մեծ գործը: Նա անծայր հետաքրքրութեամբ ցանկանում է թափանցել բոլոր հողակոյտերի տակ և երևան հանել աւերակների մնացորդները:

Այս վերջին երկու տարվայ բեղմնաւոր աշխատանքը տուեց իր գեղեցիկ արդիւնքը:

Գտնված աւերակները և իրերը պարզում են հոյակապ քաղաքի նիստ ու կացը և հասարակական կեանքի նմուշները:

Բայց և այնպէս մրաջան հնագէտը դարձեալ չէ բաւականանում և յուսահատ տոնով բացագանչում է. «Առաջ Անիի մասին շատ բան գիտէինք, իսկ այս պեղումներից յետոյ համարեա ոչինչ»:

Եւ նա յաղթահարելով բոլոր արգելքները շարունակում է իր նուիրական գործը, հաստատ հաւատացած լինելով որ այդ հրաշակերտ քաղաքի ամբողջ պատկերը մի օր հասարակութեան սեփականութիւնը կը դարձնի:

Փառաւոր գործ, անդուլ-անխոնջ աշխատաւոր:

Խոնարհվելով գիտնականի անգնահատելի աշխատութեան առաջ, ցրվելով նախկին այցելութեան ժամանակ ստացած անհաճոյ տպաւորութիւնները, մենք երկրորդ անգամ այցելեցինք Անի, գիտնելու նոր գտնված աւերակները և հնագիտական նորութիւնները:

Այս անգամ, չը նայած ճանապարհի նեղութիւններին, մենք չափազանց գոհ էինք մեր այցելութիւնից և ուժեղ անջնջելի տպաւորութեան տակ հեռացանք ցանկալով բազմաշխատ պրօֆեսօրին և իր օգնականներին աջողութիւն և անսպառելի եռանդ:

Հետևեալ անգամ կը գրեմ ստացած տպաւորութիւններիս մասին:

Անի. 9 օգոստ.

Մ. Ղազարեան

ՀԱՐՑՐԷՔ ԵՒ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Մշակի» № 177 ում տպված էր Կարսից գրված մի Թղթակցութիւն, որից տեղեկացայ, որ մի խումբ մարդիկ, ինչ-ինչ պատճառներից դրդված, բողոքագիր են կազմել և շրջեցնելով խանութներն ու փողոցները՝ ստորագրել են տալիս ընդդէմ Կարսի փոխանորդ Ուխտանէս վարդապետի:

Մեր նպատակից դուրս է պաշտպանել Ուխտանէս վարդապետին: Նոյնպէս և չենք զարմանում կամ պայշանում, որ մարդիկ անձնական կրքից կուրացած չեն կարող—աւելի ճիշդ՝ չեն կամենում—խոստովանել գիմացինի արժանիքը և ամեն անխերելի միջոց գործ են դնում հակառակորդին վարկաբեկելու, գիրքից գլորելու: Միայն զարմանում ենք, որ Կարսի մի կամ մի քանի ինքնակոչ ազաներ, ըստ իրանց քմահաճոյքի, առանց հաշւի առնելու տրամաբանութիւնն և առանց յարգելու ուրիշի իրաւունքը, կամենում են հեռացնել տալ մի ամբողջ վիճակի փոխանորդի, մի պաշտօնեայի, որը ընտրված է և պաշտօնի կանչված հասարակութեան ընտրեալ պատգամաւորների հաճութեամբ և ոչ ազաների:

Ենթադրենք, որ Կարս քաղաքի բնակչութիւնը միաձայն վկայելու լինի, որ Ուխտանէս վարդապետը անհամապատասխան է փոխանորդական պաշտօնին. մի՞թէ այդ նոյն հասարակութիւնն իրաւունք պիտի համարի պահանջել անպայման հեռացումն այդ պաշտօնեայի. չէ՞ որ Կարսի փոխանորդութեան ենթարկվում են մի քանի աւաններ, քաղաքներ և բազմաթիւ գիւղեր: Իսկ կարսեցիներն այդպէս վարվելով՝ ոտնատակ կը տան վերջիններիս անկապտելի իրաւունքները, մանաւանդ որ Կարսի վիճակի անհամեմատ մեծամասնութիւնը կազմում են յիշեալ գիւղերն ու աւանները՝ ընտրող ձայներով:

Մենք կարծում ենք, որ փոխանակ այդ ձևի խնդիրների, որոնցով յաճախ ճշմարտութիւնն է խեղաթիւրվում և հոգևոր իշխանութիւնը չիթեղվում, նպատակայարմար կը լինէր հրապարակ հանել որևէ պաշտօնեայի պակասութիւնները (եթէ կան) և բազմակողմանի կերպով քննադատել նրա գործունէութիւնն ու ըստ այնմ պարզել ճշմարտութիւնը:

Եթէ ճիշդ է, որ այդպիսի ստորագրութիւն կազմված է կամ կազմվում է և Կարսի որոշ դասակարգի շրջանում կան մարդիկ, որոնք յաւակնութիւն ունեն իրանց իրաւասու համարելու բողոքել Կարսի վիճակի անունից, այդ միանգամայն ապօրինի և անիրաւացի կը լինի, որի համար ես, իբրև մի ծխական, մի ընտրող ձայնաւոր, բողոքում եմ և հրաւիրում հոգևոր իշխանութեան ուշադրութիւնը այն բանի վրա, որ վերջինս ի նկատի առնէ նոյնպէս և այն համայնքների կարծիքները, որոնք ենթարկվում են Կարսի յաջորդութեան իրաւասութեանը: Այդ ձևով տարված քննութիւնը միայն կը պարզէ ժողովրդական լայն խաւերի անկեղծ տրամադրութիւնը, որից և հեշտ կը լինի իմանալ, թէ կազմված և ստորագրված յիշեալ բողոքագիրը որքան համապատասխան է իրականութեան: Կարծում ենք՝ փոխանորդը ամբողջ վիճակի համար է և ոչ միայն Կարս քաղաքի մի քանի անձերի, հետևաբար և սրանք ինքնագլուխ չեն կարող վճռել Ուխտանէս վարդապետին որպէս յաջորդ ուղել-չուղելու խնդիրը:

Գինթուճի

Սարիղամիշ, 18 օգոստոսի

ԿՈՂՈՎԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆԸ ՆՊԱՍՏՈՂ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

(Զեկուցումն Վ. Բօզօեավլենսկիի համառօտ քաղուածք)

—

Ռուսաստանում այս արհեստը տարածելու պայմաններն աջող և ձեռնտու են: Եթէ ուշադրութեան առնենք, որ 1) կողովագործութեան իրերի պահանջը Ռուսաստանում այնքան մեծ է, որ ամեն տարի արտասահմանից բաւական խոշոր գումարի—մի քանի միլիոն րուբլու—այդպիսի ապրանք է ստացվում, 2) գործված իրերը դեռ ևս գործարանների արտադրութիւններ չեն, ձեռագործ են, ազատ են մեքենայաշէն իրերի մրցումից, դրա համար էլ տեղական վարչութիւնները, գիրք ունեցող գործիչները, մինչև անգամ կառավարութիւնը մեծ համակրանքով կը վերաբերվէին սրան ու ամեն կերպով աջակցելով և նպաստելով գիւղացու համար շահաւէտ գործ կը դարձնեն:

Անտառաբուծութեան վարչութեան մէջ ծառայող Ռուսաստանի մի քանի նահանգների պաշտօնեաները առաջիններն են եղել, որ առանձին աջակցութիւն են ցոյց տուել:

1898 Թւին անտառային դեպարտամենտը ձեռնարկեց Վօրօնէժի նահանգի շարժվող աւազաշէրջերի առաջը աւազով լցված, գործված կողովներով կապելու աշխատանքներին ձեռնարկել. այս կարիքը շուտով մեծանալով՝ այժմ դրանով պարապում են հարաւային 19 նահանգներում: Այդ նպատակի համար շատ լաւ է ծառայում մի տեսակ ուռենի (шелюга, լատ. S. acutifolia), որից սկսեցին տնկել մեծ քանակութեամբ. սա կոպիտ և խոշոր իրեր գործելու համար շատ ձեռնտու է. ինչպէս մեծ կողովներ, սնդուկներ, կահ կարասիք, ծաղկամաններ, կառքերի շրջապատներ և այլն:

Ձեռագործի արդիւնաբերութեան մէջ կողովագործութիւնը բաւական ընդհանրացած է և յարգի տեղ է բռնում. սրա գլխաւոր պատճառները հետևեալներն են.

1) Ձիպոտներով գործուածք կամ հիւսված բազմաթիւ եւ բազմատեսակ իրերի պահանջք. —Սկսած Թափառական վրանաբնակների սալէքաններից, գիւղացիների բանեցրած զամբիւղներից, ծղոտէ կօսօրակներից, ռափթիքաններից, քթոցներից մինչև մեծամեծներում գործադրվող Թանգագին զամբիւղները, ամենքն էլ գործված և հիւսված են ձեռքով. իրերի զանազանութիւնը կախված է գործված նիւթերի տեսակներից և գներից. նայելով գործադրողի կարիքին ու կարողութեանը, համարեա ամեն մի տուն օգտվում է գործված կողովների որևէ տեսակից:

2) Գործվելիք գլխաւոր նիւթերի հեշտութեամբ ձեռք բերելը. —Բացի մետաղաթելերի, զարդերի և ներկերի, ուռենու շիւղերը, եղէգնը, ծղոտը, ջրախոտը, լօրենու ներքնակեղևը և տաշեղը հեշտ են ձեռք բերվում և էժան են: Գլխաւոր գործադրութեան ընդհանրացած նիւթը այս արհեստում ուռենին է. սա անխտիր, գրեթէ շատ աջողութեամբ, աճում է այն տեղերում, ուր միշտական ջուր կայ. սրա մշակութեան համար առանձին հմտութեան կարիք չը կայ:

3) Կողովագործութեան արհեստանոց բանալու համար մեծ դրամագլխի կարիք չը կայ, որովհետև առանձին յարմարութիւններով շինութիւն պէտք չէ և հարկ չը կայ գնել Թանգագին մեքենաներ. կողովագործութեան արհեստի համար գործադրվում են ընդամենը 15—20 կտոր գործիքներ՝ 10—20 րուբլի արժողութեամբ:

4) Աշխատանք եւ հաց փնտռող բանւորների շատութիւնը. —Հողային աշխատութիւնների մէջ յոգնած գիւղացին երբ չէ կարողանում հողից լիուլի բաւականութիւն ստանալ, նա ձգտում է կողովակի աշխատանք ունենալ, մանաւանդ երկարատև ձմեռվայ միջոցին, երբ, փոխանակ տանը անգործ նստելու կամ, պանդխտութեան ճամբան ընտրելով օտարութիւնների մէջ թափառելու, սիրով յանձն է առնում իր տանը կամ արհեստանոցում կողովագործութեամբ պարապել, ուր կարող է իր ընտանիքն էլ իրան օգնել:

Բանի որ կողովագործութիւնը գիւղացիների համար ձմեռվայ եղանակին ապրուստի մի դուռ դարձաւ, այս տեսակ ուռենու պահանջն էլ շատացաւ և անտառաբուծութեան վարչութիւնն էլ աւազների ընթացքը կապելու առիթով 1900 Թւին Վօրօնէժի նահանգի մի քանի գաւառական զեմստւօներին զեկուցումներով առաջարկեց կողովագործութեան արհեստանոցներ բանալ այն շրջաններում, ուր արդէն կան ուռենու մեծամեծ տնկարաններ, ու այն ժամանակվանից հիմնված դպրոց-արհեստանոցները մինչև այժմս էլ մեծ աջողութեամբ գործում են. սրանց հետևեցին շատ նահանգների զեմստւօներն էլ, և այժմս միայն աւազի առաջը կապելու համար կան 13 հատ կողովագործ արհեստանոցներ. սրանցում բացի կողովագործութիւնը աւանդվում է նաև ընդհանուր զարգացողական գիտութիւն և նկարչութիւն: Դասընթացը երկամեայ էր ընդունված, բայց երբ ընդհանուր գիտութիւններն էլ մտան, դարձրին եռամեայ: Մի քանի արհեստանոցներ ուսումնաւարտներին տալիս են բոլոր կարևոր գործիքները և գործելու նիւթերը, շատ անգամ էլ տալիս են իրանց պատրաստ նիւթերից ծախելու: Արհեստանոցներին պէտք եղած դրամը տրվում է զեմստւօներից, բացի դրանից նիւթական մեծ օգնութիւն են հասցնում շինարարա-տնտեսական և գիւղատնտեսական-վիճակագրական վարչութեան բաժանմունքները, որոնցից դպրոցները իւրաքանչիւր տարի ստանում են 400—800 ր. նպաստ: Եղած կողովագործութեան արհեստանոցները Թէև ազգաբնակութեանը մեծ օգուտներ են տալիս, բայց չեն կարողանում ըստ հարկին բաւականութիւն տալ տեխնիկական և տնտեսական եղած պահանջներին. լաւ կազմակերպված արհեստանոցների կարիքը մեծ է ամեն տեղ. ճանապարհների անյարմարութիւնները, ժողովրդի տգիտութիւնը շատ են արգելում այս արհեստի կատարելագործութեանը և ընդարձակվելուն. իսկ կան տեղեր էլ, ուր շատ նպաստաւոր պայմաններ կան այս գործը տանելու. այնտեղ դրամական օգնութեան և հմուտ վարպետի կարօտութիւնն է զգացվում. դրա համար Թէ կառավարութեան և Թէ հասարակական հիմնարկութիւնների՝ կողովագործութեան արհեստանոցի մասին հոգացողութիւնները պիտի կայանան հետևեալ հիմունքների վրա.

1) Կազմել կողովագործութեան վիճակագրական տնտեսական հետազօտութիւններ ամեն մի նահանգի եւ շրջանի: Սրանով մանրամասնօրէն կուսումնասիրվէին ամեն մի տեղի բնական յարմարութիւնները, կը վերացվէին արգելառիթ պատճառները, կիմացվէին մօտակայ և հեռաւոր ապրանքի կենտրոնները և այլն. առանց սրանց իմանալու գործի ընթացքը կարող է կաղալ, և այս ամենը պէտք է կատարեն տեղական համայնական հաստատութիւնները:

2) Ընդարձակելու և կողովագործական կրթական արհեստանոցների թիւը եւ ընդարձակելու նրանց գործունէութեան ասպարէզը: Կրթարան-արհեստանոցները այս արհեստը տարածելու ամենալաւ միջոցներն են. սրա մէջ մեծ աջակցութիւն կարող են ցոյց տալ տեղական զեմստվային գիւղատնտեսները և անտառային վարչութեան պաշտօնեաները, որոնց ամեն տարի ուղարկվում են զանազան նահանգների մէջ շարժվող աւազների առաջը կապելու և ձորակների եզերքներն ամրացնելու:

12 տարվայ մէջ անտառային վարչութիւնից տնկված են 92,000 տնկարաններ, գլխաւորապէս հասարակ ուռենու (шелюга), որոնք բռնած են մինչև 10,000 դեսեատին տարածութիւն, բացի նրբաշիւղ ուռենիների տնկարաններից: Կողովագործական արհեստանոցները բացի արհեստը լաւ սովորեցնելուց, նորանոր ձևերի և իրերի հետ ծանօթացնելուց՝ պիտի տան սաներին այնպիսի գործիքներ և նիւթեր, որոնց չէ կարելի տեղումը պատրաստել, և պիտի հնար գտնեն պատրաստի ապրանքի ապառման քանակը ընդարձակելու և ապահովելու. դրա համար էլ արհեստանոցները միևնոյն ժամանակ պիտի լինեն և իրանց գործած ապրանքների պահեստներ. բայց քանի որ այս գործելակերպը փողի միշտ կարիք է ունենալու, դրա համար էլ անհրաժեշտ է Թէ կառավարութեան և Թէ զեմստւօյի կողմից ստանալ դրամական նպաստ:

3) Տրչիկ նմուշ ուսուցիչ վարպետների միջոցով տարածել կատարելագործված կողովագործութիւն: Կան շրջաններ, ուր տեղային մի քանի պայմանները շատ նպաստաւոր են որևէ տեսակ ապրանք պատրաստելու. օրինակ՝ Ստաւրոպօլի նահանգում միշտ մեծ պահանջ է լինում գործված աթոռների և նստարանների, բայց քանի որ յարմար ճանապարհներ և ուսումնարաններ չը կան, դժուար է լինում գիւղացուն գնալ հեռու երկիրներ արհեստը սովորելու. իսկ միայն արհեստանոց հիմնելը նպատակին շատ չէ կարող ծառայել, այլ աւելի յարմար կը լինէր հիմնել 1—2 հատ ինստրուկտորական արհեստանոցներ ու նրանց միջոցով արհեստը տարածել նահանգում: «Յոյս ունեմ,—աւելացնում է զեկուցանողը,—որ ազգաբնակութեան մէջ աշխատանքների արտադրութիւնները ուժեղանալու հետ՝ կը բարելաւվի նաև երկրագործ դասի նիստ ու կացը և դրա հետ էլ կողովագործութեան արդիւնաբերութիւնը միահաւասար չափով ուշադրութեան կառնվի՝ ինչպէս կառավարութեան, նոյնպէս էլ հասարակական հաստատութիւնների կողմից՝ և կը դրվի այս արհեստը ցանկալի վիճակում»:

Ն. Ս.

ԳԾԵՐ, ՆԵՐԿԵՐ

LVIII

Մի անգամ մի փիղ մտնում է դերձակների տան բաց պատուհանին և կնճիթը ներս կոխելով թամաշա անում կար անողներին:

Դերձակները զուարճութեան համար սկսում են ծակոտել փղի կնճիթը:

Զայրացած փիղը գնում է և քիթը ճահճի մէջ խ-թելով շշու անելով լիքը կնճիթը քաշում կանաչած, նեխված ու հոտած ջուրը և դալիս մի լաւ, զօրս դու պատուիրեցեր, ցրիւ տալիս ասեղնածակող դերձակների վրա ու գնում:

Ի հարկէ, ի՞նչ կարող էին անել դերձակները:

Հօ չէին կարող վերցնել ու նորից ասեղնածակոտել փղի անճոռնի քիթը:

Անէին:

Նա էլ կը վերցնէր ու դագանակ քիթը կը բամբաչէր դերձակների գլխին, ջարդ ու փշուր կանէր:

Ի՞նչ կարող ես անել կոպիտ ու վայրենի ույժի առաջ:

Այս պատմութիւնը կը գտնէք ամեն մի դասագրքում:

Դրված է, ի հարկէ, այսպիսի զուարճալի պատմութիւնը մանուկներին համ զուարճացնելու, համ էլ կրթելու համար:

Այս պատմութիւնը ես խորհուրդ կը տայի կարդալու «Խաթաբալա» ծաղրածու թերթի ղեկավարներին:

LIX

Օրերս «Խաթաբալան» իր քիթը կոխեց туда, куда не просили, և ես այսպէս слегка (թեթևակի) ծակոտեցի նրա անճոռնի քիթը:

Երկար չը մտածելով, ծաղրածու «Խաթաբալան» կոխում է իր քիթը խաթաբալա կոչված ճահճի մէջ և մի լաւ, զօրս դու պատուիրեցեր, ցրիւ տալիս ինձ վրա իր ունեցած առատ բարիքից՝ ցեխից:

Но шалишь, братецъ, не пристанетъ.

Ես վաղուց է ծանօթ եմ այդ հայկական խաղի հետ:

Այնտեղ, ուր չը կայ լեզու, տաղանդ, խելք՝ միշտ նրան օգնութեան է գալիս իր պապենական հին, բայց փորձված արհեստը՝ հայհոյանքը:

Ժխտ:

Զզ՛րթ:

Սրանք փեկարար զարդեր են, որոնց կախում են մէյդանի զուռնները իրանց հակառակորդների փէշին:

LX

«Խաթաբալան» տուեց իմ կենսագրութիւնը, ուր սպրդվել են մի քանի սխալներ:

Կուզենայի տալ մի քանի «վրիպակներ»:

Նազարեանի և Նալբանդեանի հետ ես ինձ չեմ համեմատել՝ «գլուխս կը տամ», այդ կարող է հասկանալ և վկայել նոյնիսկ Շուշու Թեմ. դպրոցի II դասարանի աշակերտը:

Ուսուցչութեամբ պարապում եմ 15 տարի և քշված եմ եղել միայն մի անգամ, solo ուսումնական տարին վերջանալուց 14 օր առաջ և կորցրել եմ ռոճկիս քառորդ մասը:

Այդ այդպէս ужъ такъ полагается.

Հայկական վրէժ է:

Գրպանին են խփում:

Ի՞նչ յաղթ և մանաւանդ օգուտ կայ միայն դատարկ ուսուցչի վզակոթին խփելով:

Դուրս եմ քշված, որովհետև դպրոցի տեսուչը իմ ներկայութիւնից ուղղակի ուշաթափ էր լինում:

Հէնց որ տեսնում էր ինձ, կամ նաշադիրնի սպիրտի սրուակն էր քթին մօտեցնում կամ «валерянка» ընդունում:

Միւս անգամ քշված չեմ եղել, այլ շպրտված:

Դպրոցի հոգաբարձութիւնը իմ ճանապարհորդութիւնս տխուր և միայնակ չը դարձնելու համար մեծ խնամք ունեցաւ վրաս, վերցրեց 12 վարժապետ, միանուագ նստեցրեց лопатка-ի վրա ու՝

— Հայդա...

Դրել ես նէ գտիր:

— Առօրմէ սավայի ալ ատ փորձանքը գլխուս չէ պատահել,—ինչպէս ասում են հօհօօները:

Թէև այժմ ամենքն էլ գիտեն, որ лопатка-ն մի պատուաւոր պատգարակ է հայ վարժապետի համար, այնպէս, ինչպէս բօղղի-խանի համար ոսկեզարդ նաշը:

Եւ ինչպէս պատել է ինձ ծաղրածու «Խաթաբալան» 3—4 ամսից անգամ մի դպրոցում, այդ էկսպերիմենտը դժբաղդաբար Թէ բարեբաղդաբար ինձ հետ չէ պատահել:

Գալով լուսանկարիս, ուրախութեամբ կը տայի «Խաթաբալային» այլ ևս մի երկու հատ, եթէ նա իր քիթը հանէր ճահճից և երեսը լուանար, եթէ ոչ, ասացէք խնդրեմ, ինձ ի՞նչ պատիւ և ռեկլամ ծաղրվել մի այդպիսի անլուացի, անուղի «դեկադենտական» թերթում, ուր ոչ սրամտութիւն կայ, ոչ իւմօր և ոչ գեղարուեստ, այլ կայ սոսկ տեսակի կաֆէ-շանտանի ժանր՝

Смотрите здѣсь, смотрите тамъ!

Համեցէք հէնց նոյն թերթում, ուր պատւել է ինձ «Խաթաբալան»:

«Այժմ և առաջ»

Смотрите здѣсь, смотрите тамъ.

Դրանով, կարծում եմ, «իւմօրիստական» թերթը աւելի լաւ կը կրթէ հասարակական բարքերը, քան ես իմ «անհամ» «Գծեր, ներկերով», որոնց համն ու հոտը հասկանալ, ի հարկէ, չեն կարող ճահճի բնակիչները:

Յակովբ Գէնջեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Մօզդոկ, 19 օգոստոսի

Ամսիս 16-ի երեկոյեան քաղաքիս յայտնի հրապարակում, ահագին հայ և օտար հասարակութեան առաջ, տեղիս ս. Ստեփաննոս եկեղեցու ծխատէր քահանան ինչ-որ չնչին խնդրի առիթով վէճի է բռնվում մի կառապանի հետ. վէճը ստանում է խիստ սուր կերպարանք. քահանան հովանոցն է բարձրացնում, իսկ կառապանը իր մտրակով քահանայի կողքերն է ջարդում: Հասարակութիւնը լոկ հանդիսատեսի դեր է կատարում, հրճվում ու զուարճանում է...

Պէտք է ասած, որ քահանան իր կոչմանը ոչ-վայել ընթացքով վաղուց է տրտունջի առիթ տուել իր ծխական համայնքի շրջանում:

Ցանկալի էր, որ Աստրախանի կօնսիստօրիան լուրջ ուշադրութիւն դարձնէր մեզանում ստեղծված այն աննօրմալ յարաբերութեան վրա, որ տիրում է ներկայումս տեղիս ծխական համայնքի ու ծխատէր քահանայի միջև:

Օտարական

—

Աուլէ-Աթա (Սըր-Դարիայի շրջ.), 14 օգ.

Մեր քաղաքից մի վերստ հեռաւորութեան վրա կան մօրեններ: Ամսիս 8-ին քաղաքից 3 կանայք—մինը պառաւ կին, երկրորդը հասակաւոր օրիորդ (մօտ 18 տ.), երրորդը՝ փոքրահասակ աղջիկ (մօտ 10 տ.)—գնում են մօր քաղելու: Բաղը վերջացնելով տուն գալիս՝ դրանց պատահում են մի քանի սարթեր և սկսում կանանց հալածել: Վերջիններս փախչում են: Սարթերին աջողվում է հասակաւոր օրիորդին բռնել, իսկ պառաւ կինը և փոքրահասակ օրիորդը թաքնվում են թփերի մէջ: Հասակաւոր օրիորդին վերցնում գնում են: Պառաւը և փոքրահասակ օրիորդը գալիս են քաղաք և իսկոյն ոստիկանութեան յայտնում: Ոստիկանութեան և օրիորդի ծնողների կողմից մարդիկ են գնում աղջկան որոնելու, բայց մինչև օրս ոչինչ տեղեկութիւն չը կայ:

Իսկ երէկ պատահեց հետևեալ դէպքը: Մօտիկ գիւղօրայքից շուկայ եկան անասնավաճառութեան կամ այլ գործերով մօտ

50 ձիաւոր կրկէս'եր (ամենվաղական) և սկսեցին քաղաքիս մէջ խառնաշփոթութիւն առաջացնել և իրար ջարդել մտրակով, դանակով, քարով և այլն: Ոստիկանները վրա են հասնում, և կռւողները սկսում են փախչել: Մի կողմի մարդկանց աջողվում է հակառակ կուսակցութեան մարդկանցից մէկին վիրաւորել փորից՝ դանակի երկու հարուածով: Վիրաւորին տարան հիւանդանոց: Իսկ վիրաւորողների կուսակիցները սկսում են ձիով փախչել՝ ոստիկանների հետապնդումներից ազատվելու համար: Երկու ոստիկան ձի են նստում և փախչողներին հետապնդում ու ձերբակալում: Վէճի պատճառը յայտնի չէ:

Մեզ մօտ հիանալի եղանակ է: Թէպէտ շոգ է, բայց ոչ այնքան: Մեր շրջանում մուտք չէ գործել խոլերան: Բայց, այնուամենայնիւ, թէ մթերքների և թէ ուտելեղէնների վրա կատարվում է խիստ հսկողութիւն:

Ա. Կարապետեանց

—

Ստաւրօպօլ, 20 օգոստոսի

Թէ ինչ աստիճան մեր բարքերը ապականված են, կարելի է գաղափար կազմել հետեւեալ տխուր դէպքից, որ տեղի ունեցաւ մեզանում:

Երկու տարի առաջ Ն. Լ. վաճառականական ակմբանոցում յարձակվում է նոյն ակմբանոցի աւագների նախագահ Գ. Ա.-ի վրա՝ կամենալով ծեծել վերջինիս:

Աւագների խորհուրդը և ակմբանոցի անդամների ընդհանուր ժողովը այդ տգեղ վարմունքի համար Լ.-ին հեռացնում է ակմբանոցի անդամութիւնից: Գ. Ա.-ը դիմում է մարմնաւոր իշխանութեան՝ պահանջելով Լ.-ի համար խիստ պատիժ:

Լ., զգալով որ իր քայլը ոչ մի կերպ արդարացնել չէ կարելի և երկիւղ կրելով որ կարող է զրկվել իր կոչումից, թէ անձամբ, թէ բարեկամների և թէ վերջապէս տեղական թերթերի միջոցով հրապարակային ներողութիւն է խնդրում Ա.-ից, վերջինս էլ ներում է: Վերջը Լ., բարեկամների ու ընկերների մի քանիսի միջնորդութեամբ, կրկին ընդունվում է անդամների շարքը:

Անցնում է այդ դէպքից երկու տարի: Այդ ժամանակամիջոցում Գ. Ա. ամեն կերպ աշխատում է խուսափել Լ.-ից, իսկ վերջինս մշտապէս ալկոհոլի ազդեցութեան տակ լինելով՝ աշխատում է որևէ կերպ փասել Ա.-ին:

Առիթը եղաւ, և ահա նոյն Լ.-ն օրը ցերեկով կրկին նոյն ակմբանոցում յարձակվում է Գ. Ա.-ի վրա և մի քանի հարուածներ հասցնում: Վերջինս էլ, իր հերթին, իբր պաշտպանութիւն, բռունցքի բռունցքով է պատասխանում, մինչև մարդիկ կարողանում են երկու կողմերին էլ բռնել:

Եթէ ինտելիգենտ մարդը բռունցքի է դիմում, ինչ անէ ապա տգէտ մարդը. չէ՞ որ նա զուրկ է խօսքով իրան պաշտպանելու ընդունակութիւնից: Հասարակութեան գիտակից մասը վրդովված է այդ գռեհիկ դէպքից:

Այս անգամ արդէն Գ. Ա. վերջնականապէս դիմել է ուր հարկն է: Լ.-ի կողմնակիցները ամեն կերպ աշխատում են արդարացնել իրանց ընկերոջը:

Ասում են, որ ինչ-որ մի կին ստորագրութիւններ է հաւաքում յօգուտ Լ.-ի: Տեղական թերթերը յիշեալ դէպքի մասին սիւնակներ են լցնում: Ամեն օր տասնեակ մարդիկ թէ գրաւոր և թէ բանաւոր իրանց ցաւակցութիւնն են յայտնում Գ. Ա.-ին, սրա կրած վիրաւորանքի համար:

Գ. Ա. յայտնի է մեզանում որպէս հասարակական ազնիւ և շիտակ գործիչ:

Շաւօ

ԽՈԼԵՐԱ ԵՒ ԺԱՆՏԱԽ

—

◆ Բիւլլետէն.—Օգոստ. 23-ի առ. ժ. 9-ից մինչև օգոստ. 24-ի առ. ժամը 9-ը Թիֆլիսում խոլերայով հիւանդացել է 1 հոգի, իսկ խոլերանման հիւանդութեամբ՝ 2 հոգի: Հիւանդանոցում կային 14 հոգի, աւելացել են 2, ներկայումս կան 16 հոգի:

◆ Թիֆլիսում օգոստոսի 23-ին խոլերայի նշաններով հիւանդացան և ուղարկվեցին խոլերային բարակները. 1) Բողոքականների գերեզմանատան մօտ № 30 տանը՝ Թիֆլիսեցի Եկատերինա Կանդուրովան, 30 տար., 2) Սապեօրնի փող. № 43 տանը՝ գեղջկուհի Րօզալիա Պիլեցկայան, 25 տար.:

—

23 օգոստոսի

Պետերբուրգ.—Հիւանդացան խոլերայով 46, մեռան 20, բժշկվում են 668:

Հակաժանտախտային յանձնաժողովը որոշեց, որպէսզի մահմէդական ուխտաւորները, որոնք անցնում են Օդեսայի վրայով Հիջազ, Օդեսայում եղած ժամանակ դըտրնվեն յատուկ չէզոքացված՝ բժշկական հսկողութեան ներքոյ եղող շինութիւնների մէջ:

Բեռլին.— Շպանդաուում խոլերայից մեռել է մի պաշտօնեայ:

Հռոմ.—Ապուլիայում օրվայ մէջ խոլերայով հիւանդացան 19, մեռան 15:

Հռոմ.—Հիւանդացան 14, մեռան 4 հոգի: (Հ. Գ.)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Քաղաքում տարածված հիւանդութիւնները առիթ են տալիս որևէ որոշում կայացնել այն մասին՝ թէ հնարաւո՞ր է, արդեօք, կրթական հաստատութիւններում ուսումն սկսել սեպտեմբերի 1-ից: Այդ հերթական հարցը այս երկու օրս լուծում կը ստանայ քաղաքային դպրոցական մասնաժողովի մէջ Կովկ. ուսումնար. շրջանի հոգաբարձուի ներկայացուցչի մասնակցութեամբ:

◆ Պետերբուրգից դէպի հանքային ջրերը ճանապարհվել է Կովկասի Փոխարքայի ներկայացուցիչ սենատոր Նիկոլսկին:

◆ Մեզ հաղորդում են, որ Կովկասի հայոց դպրոցների Ուսուցիչների և Վարժուհիների Միութեան Կենտրոն. Վարչութեան կողմից ընտրված ժամանակաւոր յանձնաժողովը, որ միութեան կանոնադրութեան 8-րդ կէտի համաձայն այս ամառվայ ընթացքում պաշտօններ էր գտնում անգործ ուսուցիչների համար, իր գործունէութիւնը վերջացրել է արդէն և այսուհետև այդպիսի նպատակով թէ ուսուցիչները և թէ դպրոցները պէտք է դիմեն ուղղակի Կենտ. վարչութեան հետեւեալ հասցէով. Էջմիածնեցոց դպրոց, Ուսուցչական Միութեան ժամանակաւոր գրասենեակ:

◆ Մեզ հաղորդում են, որ պրոֆ. Մառը Քութայիսի նահանգում մի քանի օր մնալուց յետոյ, կուղևորվի Թիֆլիսի վրայով դէպի Պետերբուրգ, ուր նա մտադիր է լինել սեպտեմբերի 1-ին:

◆ Մեզ տեղեկացնում են, որ դաշտային մկների չափազանց բազմանալը մեծ վտանգ է սպառնում մեր երկրի հացահատիկներին հետեւեալ տարվայ համար. ուստի անհրաժեշտութիւն է զգացվում առաջիկայ ձմեռվայ ընթացքում մշակել աղէտի դէմ մաքառման նպատակայարմար միջոցներ:

◆ Մեզ հաղորդում են Մուշից, որ այդ շրջանի ս. Կարապետի վանքի ուսումնարանի բարձր դասարանների աշակերտների համար (գլխաւորապէս գիւղական ուսուցիչներ) ձեռնարկված է բանալու մեղուաբուծական դասընթացքներ: Գործի գլուխ է կանգնել Մուշի ազգ. ուսումնարանների տեսուչ Սիմէօն Ջաւարեանը: Դասընթացքների վարչութիւնը վերջերս դիմել է Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտ. և Տնայ՝ ագործ. Ընկ. վարչութեանը, դնելով նրա տրամադրութեան տակ 14 ոսմ. ոսկի, որպէսզի վերջինս Թիֆլիսում ձեռք բերէ մեղուաբուծութեամբ պարապելու համար անհրաժեշտ իրեր ու գործիքներ, որոնց ցուցակը դասընթացքների վարչութիւնն ուղարկել է յիշեալ ընկերութեանը:

◆ Մեզ հաղորդում են Բագուից, որ այդ քաղաքի ծխատէր Գրիգոր աւ. քահ. Գրիգորեանը իր հրատարակած «Զարգեարի քնարը» գրքից 100 օրինակ նուիրել է Վարագի դպրոցի օգտին՝ սրա 50-ամեայ յօբելեանի առիթով:

◆ Ш տեսակի հաց թխելու առիթով դեռ սկիզբներում տեղական հացթուխների աւագը ներկայացրեց մի պատճառաբանեալ գրութիւն յանուն քաղաքային վարչութեան, որի մէջ հացթուխները անձեռնտու գտնելով Ш տեսակի հաց թխելը, հրաժարվում են կատարել քաղ. վարչութեան պահանջը: Հացթուխների յիշեալ խնդրագիրը, ինչպէս երևում է, քննութեան չէ առնվում քաղաքային վարչութեան մէջ: Եւ այժմ նահանգապետը առաջարկել է քաղաքային վարչութեան երեք օրվայ մէջ բացատրութիւն տալ այդ խնդրի վերաբերութեամբ:

◆ Աւճալեան էլեքտրաքարշի կառուցման աշխատանքները շտապով առաջ են գնում: Այդ աշխատանքների աւարտումից յետոյ կը սկսվեն Մուխրանեան փողոցի վրա նոր էլեքտրաքարշի գիծ անցկացնելու աշխատանքները: Այնպէս որ մօտիկ ապագայում քաղաքի համարեա գլխաւոր կէտերը միացված կը լինեն էլեքտրաքարշով: Դումայի առաջիկայ նիստում կը քննվի այն պայմանագրի վերահաստատման հարցը, որ կապված կայ քաղաքային ինքնավարութեան և Անօնիմ ընկերութեան միջև:

◆ Այս տարվայ դեկտեմբերի սկիզբներին Թիֆլիսում տեղի կունենայ վրաց թեմի հոգևորականութեան պատգամաւորների համագումարը հոգևոր դպրոցների վերակազմութեան հարցի համար:

◆ Անդրկովկասեան երկաթուղիների կառավարիչը կարգադրել է երկաթուղային ստորին ծառայողների պաշտօնների համար այսուհետև ընդունել բացառապէս պահեստի զինուորներից, որոնց մասին վկայութիւն կը տան զօրամասերի հրամանատարները:

◆ Զինուորական մինիստրութեան կարգադրութեամբ այս տարի օգոստոսի 15-ից մինչև նոյեմբերի 1-ը նշանակված զինուորացուներին ծառայութեան կանչելու գործողութիւնները պէտք է յետաձգվեն անմիջապէս խոլերայով վարակված տեղերում: Ի կատարումն այս կարգադրութեան, զինուորացուներին իսկական ծառայութեան կոչելը յետաձգվում է Կովկասի մէջ Թիֆլիսի նահանգում հանդերձ Զաքաթալայի շրջանի, Քութայիսի, Երևանի, Ջերնօմօրի նահանգներում, Ղազախի գաւառում, Բագուի, Գեօքչայի, Ջէվադի, Ղուբայի և Շամախու գաւառներում, Տերեկի, Կուբանի և Կարսի շրջաններում, Թէմիր-խան-Շուրայի, Թաբասարանի և Քիւրայի վիճակներում և Դերբենդ, Պետրօվսկ, Թէմիր-խան-Շուրա քաղաքներում: Բաթումի շրջանում նոյնպէս մտադրութիւն կայ յետաձգել զինուորական ծառայութեան կանչելը՝ նկատի առնելով որ այդ շրջանում ևս խոլերան ընդարձակ չափեր է ստանում:

◆ Քաղաքային վարչութիւնը որոշել է ամբողջ Միքայէլեան պրօսպեկտը լուսաւորել էլեքտրական լապտերներով:

◆ Թէյի բերքը Բաթումի շրջանում այս տարի բաւարար է եղել:

◆ «Н. Р.» ի առնելով, բժ. Աղամալեանի սպանութեան գործը արդէն որոշված է յանձնել զինւորա-նահանգական դատարանին:

◆ Վրիպակ.—«Մշակի» երէկվայ համարի «Պարսկաստանի շուրջը» բաժնում Աստարայից հաղորդված տեղեկութեան մէջ սպրդել է հետեւեալ սխալը. տպված է՝ «Լուրերին նայած՝ Ատրպատականում կազմակերպվում են «դրուժիննաներ», որոնք մտադիր են արշաւել Թէհրանի վրա Սաքքար խանից վրէժ լուծելու նպատակով». պէտք է կարդալ՝ «... Սաքքար-խանի համար վրէժ լուծելու նպատակով»:

«Մշակի» № 183-ում, Բանասիրականի «Մենակութիւնը» պատկերում՝ վերջից 13 տող վերև տպագրված է. «Իսկ նրա հետ միասին լսվում էր և ինձ կանչող մրմունջը». հարկաւոր է կարդալ՝ «Իսկ նրա հետ միասին լռում էր և ինձ կանչող մրմունջը»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

◆ Նովօրօսիյսկի համալսարանում այս տարի կայ մօտ 500 ազատ տեղ: Խնդրագրեր չեն ստացվում:

◆ Ծովային վարչութիւնը կարգադրել է կառավարիչներին, որ բոլոր մարդկային զոհերով պատահարների մասին, որոնք կը պատահեն ծովի վրա, անմիջապէս հեռագրով տեղեկացնել Թագաւոր Կայսրին:

◆ Գլխաւոր ինտենդանտ Շուվաէվը օգոստոսի վերջերին գնալու է Սիբիր՝ անձամբ ծանօթանալու ինտենդանտական գործի դրութեան հետ:

◆ Երկրագործութեան և հողային բարեկարգութեան գլխաւոր վարչութիւնը Պետերբուրգում 1912 թւին սարքում է համառուսական տնայնագործական ցուցահանդէս:

◆ Ռուսաց հոգևոր բարձր իշխանութիւնը երկրորդել է իր կարգադրութիւնը հոգևոր ատեաններին՝ թէ քաղաքային քահանաները իրաւունք չունեն մասնակցել գիտակցաբար ինքնասպանութիւն գործողների թաղմանը:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Ժողովրդական ներկայացումներ կազմակերպող հայկական սեկցիան խնդրում է մեզ յայտնել, որ ամսիս 26-ի համար յայտարարված ներկայացումը մի քանի պատճառներով յետաձգվում է մինչև չորեքշաբթի, սեպտեմբերի 1-ը, և գնված տոմսակները զօրութիւն ունեն այդ օրը:

—

Երկար բացակայութիւնից յետոյ Կ. Պոլսից վերադարձել է փորձված դերասան Ստեփանեանը: Ստեփանեանը երկար տարիներ չէ խաղացել Թիֆլիսի հայ բեմի վրա: Ցանկալի կը լինէր տեսնել նրան նորից Թիֆլիսի բեմի վրա:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Գանձակ, 5 օգոստոսի

«Մշակի» № 149-ում տպված էր իմ մի յօդուածը՝ «Կորիւնապատն առանց ջրի» վերնագրով: Այդ յօդուածիս ի պատասխան Գանձակեցին նոյն թերթի № 159 ում տպված իր նամակով աշխատում է ջրել իմ գրածները:

Նա իր նամակում, ի միջի այլոց, գրում է.

«Թղթակից Սարգօն եթէ լաւ հետազօտած լինէր Գանձակ քաղաքի այգիները, որոնք գտնվում են աւելի թշուառ դրութեան մէջ, անշուշտ ի նկատի չէր ունենայ իր յօդուածում միմիայն Կորիւնապատը»:

Բայց Գանձակեցին սխալվելով սխալվում է գրելով թէ՝ Գանձակի այգիները աւելի թշուառ դրութեան մէջ են գտնվում, քան թէ Կորիւնապատի ծառաստանները, բանջարանոցներն ու պարտէզները, որոնք զուրկ լինելով սեփական մի կաթիլ ջրից՝ յուլիսեան կիզող արևին են ենթարկված, մինչդեռ Գանձակի այգիներն այսօր Գանձակ գետում ունեն աւելի քան 70 բաշ ջուր, որ գետակներով աջ ու ձախ հոսելով ոռոգում, կենդանութիւն ու շունչ է տալիս նրանց: Սա մի փաստ է, որ եթէ մարդիկ լռեն, քարերը կաղաղակեն՝ նրան հաստատելու համար:

Ի՞նչ է կարծում Գանձակեցին, կարիք կա՞ր Գանձակի այգիները անշուշտ ի նկատի առնել այն յօդուածում, որի վերնագիրն էր «Կորիւնապատն առանց ջրի»:

«... Եւ չէր բողոքի Գանձակի այգետէրերից, որոնք զլանում են մաս հանել իրանց ջրերից Նորաշէն արուարձանին,—շարունակում է Գանձակեցին.—այսպիսի անկնպաստ հանգամանքներում ինչ կարող են անել Գանձակի հայ այգետէրերը միայնակ»:

Բայց ես իմ յօդուածում ոչ մի տեղ չեմ բողոքել, որ հայ այգետէրերը «զլանում են» իրանց ջրերից մաս հանել Նորաշէն արուարձանին (Նորաշէն արուարձան չունենք, այլ Կորիւնապատ քաղաքամաս): Ընդհակառակը՝ ես քաղաքավարօրէն նրանց ուշադրութիւնն եմ հրաւիրել, որ մինչև Կորիւնապատին ջուր տալու հարցի վերջանալը, որի մասին դիմված է ներկայացուցիչների միջոցով Կովկասի Փոխարքային, մի քանի վերշօկ ջուր բաց թողնեն իրանց ջրերից, քաջ իմանալով որ ինչ կարող են անել Գանձակի հայ այգետէրերը միայնակ, քանի որ Գանձակի այգետէրերի մեծ մասը կազմված է թուրքերից և գերմանացիներից, որոնց իշխանութեան տակ է գտնվում և Գանձակ գետը:

«Ուշագրաւ է մի «փոքրիկ» վրիպակ,—գրում է Գանձակեցին,—որ դուրս է սպրդել Սարգօյի գրչի տակից. նա չը գիտեմ ինչ աղբիւրների հիման վրա գնահատում է Կորիւնապատի խղճուկ բանջարանոցները հարիւր հազարներ—փոքր առաջ գնալով,—ինչպէս դրանց գինը տասնեակ հազարներից հասաւ մի այնպիսի հսկայական հարիւր հազարների»:

Ես այդպիսի գնահատութիւն անելով ի նկատի չեմ ունեցել Կորիւնապատի միմիայն բանջարանոցները, այլև պարտէզների, ծառաստանների, փողոցների երկարութեամբ տնկված բարդի, սօսի ու այլ պտղատու ծառերը, որոնք Կորիւնապատին գրաւիչ պատկեր են տալիս: Եթէ Գանձակեցու շեշտած խղճուկ բանջարանոցները միայն ի նկատի առնենք, որոնք 120 քառ. սաժէն աւելի են, խակի 5 ական հազարներ չարժեն, ո՞ւր մնաց տասնեակ հազարները:

Բացի այդ՝ այնքան էլ հեշտ բան չէ խորխորատներ փորել ու լցնել, հսկայ բլուրներ հարթել, հարիւր տարիներից ի վեր անբերրի հողի կուրծքը պատռել, քարհան անել, պարարտացնել, գեղեցիկ ու բարձր պարիսպներով պարտէզներ, բանջարանոցներ և ծառաստաններ կառուցանել և ձգել:

Գանձակեցին գրում է, թէ ջրատար չորս տարի ի միջի այլոց և Կորիւնապատն է օգտվել Զօլակ գետակից: Օրինակ 1907 և 1908 թւերին ջուրը Գանձակ գետում անհամեմատ սակաւ է եղել, քան այս տարի, բայց կորիւնապատցիները անարգել օգտվել են այդ թւերին: Ես խօսում եմ ջրաբաշխական հանձնակութիւնից քաղած տեղեկութիւնների հիման վրա:

Ո՞չ ոք չէ կարող ուրանալ, որ Կորիւնապատը 4 տարի անարգել օգտվել է Զօլակ գետակից, բայց օգտվել է ոչ թէ ջրերի առատութեան շնորհիւ, այլ նրա գոյութիւն ստանալը Գանձակի արևելեան կողմը՝ ամենքի վառ ցանկութիւնն էր այն օրերում, երբ Կովկասի սրտից արիւն էր հոսում...

Եթէ Զօլակի այգիները 2000 չուան են, ունեն 4 բաշ ջուր, գտնվում են աննկարագրելի դրութեան մէջ, ապա ինչո՞ւ նրան հարևան Արաքիլու և Դեալուս Ղաշի այգիները, որ 5300 չուան են, ունեն ընդամենը 6 բաշ ջուր և նախանձելի դրութեան մէջ են գտնվում: Եթէ կան այգիներ, որոնք տեղ-տեղ վտանգված են, այդ ջրի պակասութեան չը պէտք է վերագրել, այլ այն հիւանդութիւններին, որոնք սովորական են:

Գանձակեցին իր նամակում գրում է, թէ Կորիւնապատը 5—600 ծխից է բաղկացած, որ շատ շուտով 1000 ծխից անցնելու է: Ես հաւաստի աղբիւրից այսքանը գիտեմ, որ Կորիւնապատում, այս րօպէիս, ապրում է ճիշդ 297 տուն, որոնք ունեն սեփականութիւն, իսկ նոր տնաբաժին տալը սահմանափակված է 1908 թ.:

Իմ ընդդիմախօսն իր նամակում գրում է և այն, որ Կորիւնապատի բնակիչները «յոյս չը պիտի դնեն և իրաւունք էլ չունեն՝ առանց այն էլ ջրի ծարաւ Զօլակի այգիների վրա»:

Բայց հետաքրքրական է իմանալ, թէ Զօլակեցիք չէ՞ին, որ անցեալ տարի այսինքն 1909 թւին, երբ ջուրը աւելի սակաւ էր, քան ներկայ տարին, պայմանաւորվեցին Կորիւնապատի լիազօրների հետ, ստանալով նրանցից 150 ր. կանխիկ և 400 ր. արժեթուղթ. Դեալուս Ղաշի և Զօլակ գետակի վրա ամբարտակ շինելու, Կորիւնապատին ջուր բաց թողնելու մտքով, բայց բարի մարդիկ խանգարեցին (տես «Մշակ» 1909 թ. № 172): Երբ փող կայ, «յոյս և իրաւունք» ունի Կորիւնապատը, իսկ երբ չը կայ, «ջրի ծարաւ են Զօլակի այգիները», այնպէս չէ՞:

Գանձակեցին, շարունակելով իր նամակը, ասում է, որ Սարգօյի խնդրած «մի քանի վերշօկ ջուրը հարիւրաւոր դեսեատիններին, ինչ կարծիք, բաւականութիւն չի տայ»:

Մի՞թէ Կորիւնապատի գրաւած գետինը հարիւրաւոր դեսեատինների է հասնում, թէ՞ ընդամէն 24 դեսեատին է, հաշված մինչև անգամ փողոցները և խորխորատ տեղերը: Արդ՝ մի քանի վերշօկ ջուրը բա՞ւ է Կորիւնապատին թէ՞ չէ:

Գանձակեցու արած գուշակութեանը, թէ «չարաբաստիկ այդ մի քանի վերշօկ ջուրը ապագայում կորիւնապատցիների և Զօլակի այգետէրերի միջև երկպառակութեան և տարաձայնութիւնների առիթ միայն կարող է լինել», կասեմ հետեւեալը:

Կորիւնապատի բնակիչները և Զօլակի այգետէրերը մինչ օրս եղել են շատ սիրով և նրանց վրա միշտ խաղաղութիւնն է թագաւորել. և մինչև անգամ Զօլակի այգետէրերի մէջ կան մարդիկ, որ ամեն ջանք չեն խնայում Կորիւնապատի հարիւր հազարներ արժեցող աւերին-քարինը չորութեան ծոցից ազատելու համար՝ ջուր հասցնելու:

Եղել են դէպքեր մինչև անգամ, որ Զօլակի այգետէրերը իրանց լուման չեն խնայել ձգելու Կորիւնապատի խղճուկ գանձարանը՝ նրա բացերը ծածկելու համար: Այնպէս որ այսուհետև էլ սպասելի չէ, որ մի քանի վերշօկ ջուրը, որ այս րօպէիս էլ ստանում են կորիւնապատցիները Զօլակ գետակից, կարող է տարաձայնութիւնների և երկպառակութեան տեղիք տալ:

Իսկ գալով այն բանին, թէ Կորիւնապատը իր սեփական ջուրը պիտի ունենայ Գանձակ գետի ընդհանուր ջրերից և ոչ թէ Զօլակի այգիներից, այդ մասին էլ տարի ու կէս է, որ Կորիւնապատի լիազօրները գործում են:

Սարգօ

ՇՈՒՇՈՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ*)

—

6) Մեղադրական ռուսաց լեզուի համար: «Պետական լեզուն դրված էր վատ հիմունքների վրա»: Բայց ինչո՞ւ համար և ո՞վ է եղել վատ հիմունքների վրա դնողը, եթէ ո՛չ հէնց դուք ինքներդ: Ձեր հոգաբարձական 4 ամեայ ժամանակամիջոցում ունեցե՞լ էք ռուսաց լեզուի գ'թ մի հատիկ ուսուցիչ, որ երկու տարի անընդհատ դասաւանդած լինէր. այն ինչ ունեցել էք ուսուցիչ, որ տարին էլ չէ լրացրել, և այնպիսին, որ աշակերտներին փոխանակ լեզու սովորեցնելու՝ նրանց քաղցր ժամանցներով է զբաղեցրել իր ուսանողական կեանքից «ընտիր էպիզօդներ» պատմելով, և երբ աշակերտները իրանք են լեզու առել ու դժգոհութիւն յայտնել ուսուցչին, նա այդ ըմբոստներին «СУКИНЪ СЫНЪ» բառերն է հոլովել տուել և այնպիսի հայհոյանքներ թափել նրանց գլխին, որոնց առաջ ռուս յետնեալ մուժիկների հայհոյանքներն անգամ կը նսեմանան, հայհոյանքներ, որ աշակերտներ լեզուով ասել դժուարանալով՝ գրով են յայտնել ժամանակի վարչութեան (տեսնել 1907/08 ուս. տ. մանկավ. ժող. արձանագր.): Հոգաբարձական աթոռների վրա բազմած պարոններ, հետաքրքրվե՞լ էք, թէ ինչ է անցել դարձել ձեր «խնամքին» յանձնված դպրոցում այն ժամանակ: Դպրոցի նշանակութիւնն ու պատիւը փոքր ի շատէ գիտակցող հոգաբարձուն թոյլ պիտի տար որ այդպիսի անձն այլևս նրա շեմքն անցած կոխէր: Ազնուութիւն ունեցէք խոստովանելու, որ եթէ այնու ամենայնիւ ձեր աշակերտները մի բան գիտեն ռուսերէնից վերջին երկու տարում են սովորել, և արդարամտութիւն՝ վկայելու, թէ յատկապէս ես ռուսաց լեզուն կանոնաւոր հիմունքների վրա դնելու համար ինչ ճիգեր եմ թափել: Յիշո՞ւմ էք ինչ պատերազմ եմ մղել հէնց ձեր դէմ, երբ անցեալ ամառ դուք բարձր դասարանների մաթեմատիկական առարկաներն ու ռուսերէնի դասերը մի այնպիսի անձի տալ էիք ցանկանում, որ յետոյ չը համաձայնեց նոյն իսկ միայն Ա. դասարանի ռուսերէն լեզուի դասերը վերցնել... Այնուհետև դուք ինչպէս էք ձեզ թոյլ տուել բացարձակ սուտ գրելու ձեր արձանագրութեան մէջ ռուսաց լեզուի թուլութեան համար՝ «որովհետև տեսուչը հրաւիրել է մի անփորձ ուսանողի» պատճառաբանութիւնը դնելով: «Անփորձ ուսանողի» թեկնածութիւն դնողն ու բերողը ո՞վ է եղել, ես թէ դո՞ւք: Թիֆլիսից անցեալ օգոստոսի 23-ին երկու անգամ հեռագրով ես չե՞մ դրել ճեմարանի նախկին ուսուցիչ Խ. Սամուէլեանի թեկնածութիւնը, յիշելով որ բոլոր եղած թեկնածուներից յարմարագոյնը նա է, իբրև մի քանի տարի արդէն ուսուցչութիւն արած մարդ. մոռացե՞լ էք, որ ուսանողների թեկնածութեանն ուժգնապէս դէմ եղողը ես էի. ինչո՞ւ էք ստում: Միւս կողմից դուք ո՞րտեղից գիտէք, թէ Զ. դասարանցիք քննութեան ժամանակ «խայտառակ պատասխաններ» էին տալիս, երբ ձեզնից ո՛չ մէկը այդ քննութեանը ներկայ չէ եղել. ձեզնից ո՞ր մէկն է տեսել նրանց գրաւոր աշխատանքներն ևս: Երբ անցեալ տարի, ինչպէս տեղեկացել ենք, ճեմարանի Զ. դասարանի սաները հայերէնից աւելի քան 40 սխալ էլ են արել, զարմանալի՞ պիտի լինի միթէ, որ թեմ. դպրոցի հայ աշակերտները ռուսերէնից 30—40 սխալ են անում՝ ներկայ պայմաններում. ո՞րտեղ է ձեր ողջմտութիւնը: Յովնանեան դպրոցի գիտակ հոգաբարձութեանը կապկօրէն հետեւող պարոններ, հասկանո՞ւմ էք արդեօք ձեր գրածի բուն իմաստը, երբ ասում էք, թէ «տեսուչը ռուսաց լեզուին չէր տիրապետում, հետեւաբար չէր կարող հսկողութիւն ունենալ այդ առարկայի դասաւանդութեան վրա»: Իսկ դուք ինչ պատրաստութիւն ունէք, ներվի ինձ հարցնել, և ինչքա՞ն էք տիրապետում, որ այդպէս համարձակօրէն ամենքին քննադատութեան էք ենթարկում. ըմբռնո՞ւմ էք արդեօք, որ եթէ ռուսաց լեզուի դասաւանդութեան վրա հսկողութիւն ունենալու համար այդ լեզուի տիրապետութիւնն է պահանջվում տեսչից, ապա նա, տրամաբանական հետեւողութեամբ, պէտք է տիրապետելիս լինի նաև այն բոլոր առարկաներին, որոնք աւանդվում են դպրոցում. այսինքն՝ նա պէտք է լինի և՛ աստուածաբան, և՛ հայկաբան, և՛ ռուսագէտ, և՛ գերմանաբան, և՛ պատմաբան, և՛ բնագէտ, և՛ մաթեմատիկոս, և՛ երաժիշտ, և՛ գեղագիր... Այդպիսի «հազարափէշակ» մարդ կը գտնվի՞ աշխարհիս երեսին: Դուք էլ, ձեր հերթին—հասկանո՞ւմ էք, լա՛ւ լսեցէք—տիրապետելիս պիտի լինէիք ոչ միայն այդ բոլորին, այլև պլիւս մի բան էլ դեռ աւելին... Եթէ դո՛ւք, պարոններ, ձեր կոչմանը համապատասխան մարդիկ լինէիք, այդպիսի աբսուրդ միտք բնաւ չէիք յայտնի:

Իսկ ես ձեզնից աւելի հասկացողների առողջ կշռադատութեանն եմ թողնում վճռելու թէ ազգային դպրոցների ղեկավարներն ովքե՞ր են լինելու. հայ կեանքին ծանօթ, հայկական ոգով սնված, հայի լեզուն, գրականութիւնն ու պատմութիւնն իմացող և բարձրագոյն կրթութեան տէր անձի՞նք, թէ՞ այլ պատրաստութեան:

7) «Տեսուչը ինքնակամ փոփոխութիւններ է մտցրել դպրոցի ծրագրի մէջ»... Կրկին հարցնում եմ, ո՞րտեղ էիք մինչև այժմ և այդ ինչ ծրագրի մասին է ձեր խօսքը. ո՞ւր է այն պարտադիր, բոլոր դպրոցներում անխտիր գործադրվող ծրագիրը, որ ես ինքնակամ փոփոխութեան եմ ենթարկել. Ե. և Զ. դասարաններում կենդանաբանական կենսաբանական երկու առարկայ եմ մտցրել, և դրանից աշխարհը քանդվել է. այս միևնոյն հոգաբարձութիւնը լռել է սակայն, երբ գրաբար լեզուն վերացված է եղել, և այդ հանգամանքը նրա

*) Տես «Մշակ» № 135.

աղբում այն ժամանակ Դրագերը փոխել չէ նկատվել:

Աւետիք Տէր-Գալստեան

Էջմիածին, 8 օգոստոսի

(Վերջը միւս անգամ)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 19 օգոստոսի

[illegible] մանքը խոչընդոտներ էր ստեղծում գործերի արագ և բաւարար լուծման ու կարգադրութեան համար: Ես մոռացել էի յիշատակել այս կարևոր կէտը իմ նախկին թղթակցութեան մէջ՝ վերաբերող Թեմակալի առաջին ուղևորութեան: Թեմակալ սրբազանն առաջ կարևորութիւն պէտք է ընծայէր ի հարկէ գաւառներում վարչական մարմիններ ընտրել տալու հարցին. և այդ հնարաւոր չափով ի կատար է ածվել իր կողմից Սալմաստի և Խոյի շրջաններում, իսկ այս անգամ՝ նրա այցելած տեղերում:

Առաջնորդի՝ Թաւրիզից դուրս գալուց յետոյ, առաջին կայանն ու այցելավայրը Դուխարղանն էր: Մարաղա-Թաւրիզի ճանապարհի վրա ընկած է մի գեղատեսիլ և լայնարձակ հովիտ, որտեղում կան երեք գիւղաքաղաքներ՝ միմեանցից ոչ շատ հեռու, որոնք են Դուխարղան, Մամաղան և Գեօվգեան: Այս գիւղաքաղաքները յայտնի են նուշի և սաքզայի (չամիչ) մեծաքանակ արդիւնաբերութեամբ և եռուն առևտրական կեանքով: Դուխարղանում այժմ հայեր մնացել են միայն երկու հոգի առևտրականներ: Հայերը Դուխարղանում ունեն մի բաւականին մեծ քանդված եկեղեցի գերեզմանատուն և՝ գիւղաքաղաքից մի քանի վերստ հեռու՝ եկեղեցապատկան մի այգի, որը ամեն տարի կապալով է տրվում: Գերեզմանատունը գրաւել են Թուրքերը և ծառեր տնկել. բայց և այնպէս հայերի գերեզմանաքարերը բացորոշ վկաներ են, որ գերեզմանատունը հայերի սեփականութիւնն է՝ խլված Թուրքերից: Թեմակալը բողոքել է և նորից բողոքելու է հայկական դարաւոր սեփականութիւնը ձեռք բերելու նպատակով: Գերեզմանաքարերի վրա փորագրված արձանագրութիւնները ցոյց են տալիս, որ XVII և XVIII դարերում բազմաթիւ հայեր բնակվելիս են եղել այդ վայրերում՝ և Թիւրքմէնչայի դաշնադրութիւնից յետոյ (1828), Ատրպատականի հայերի մեծ գաղթի ժամանակ դէպի Կովկաս, վերջիններս էլ գաղթել ու ցրիւ են եկել՝ թողնելով միայն անխօս յիշատակարաններ: Այգին շատ անխնամ է պահվել նախկին կապալառուի ձեռին. ծառերը կտրատված ու փչացված են համարեա, որի համար Թեմական խորհուրդը բողոքի ոյժով վնասներ է պահանջելու յիշեալ կապալառուից: Եկեղեցին նորոգել միտք չունի և ոչ էլ տրամադրելի միջոցներ կան այդ բանի համար. Կարապետ եպիսկոպոսի կարծիքով աւելի նպատակայարմար է եկեղեցու տեղում մի մատուռ շինել տալ, յիշատակն անկորուստ պահելու համար:

Դախարղանում գիշերելուց յետոյ Թեմակալն ուղևորվեց Մարաղա, ժողովրդի և դատաւոր Շուջա-ուդ-Դօվլէի կողմից կարգադրված փառաւոր ընդունելութեամբ: Առաջնորդին աջողվեց ծխականների ժողով կազմել և ընտրել գործակալական խորհուրդ արժանաւոր անձնաւորութիւններից: Որովհետև Մարաղան 200 տուն հայերով մի ծուխ է կազմում, հաշւելով գիւղերից եկածներն էլ, աւելորդ էր առանձին հոգաբարձութիւն ընտրել. ուստի և վերջինիս պարտականութիւնը յանձնվեց նաև գործակալական խորհրդին:

Գործունէութեան առաջին տեղը պէտք էր յատկացնել Մարաղայի ուսումնարանին, որը կատարեալ անապահովութեան վտանգի մէջն է գտնվում տարիներից ի վեր. հարկաւոր էր ստեղծել միջոցներ, դրամական աղբիւր՝ դպրոցը բաց պահելու համար: Կրթական հիմնարկութեան անունով տարիներ առաջ հաստատված Արուսեան ֆօնդից ստացվում է չնչին տոկոս. միւս մասը պէտք է հոգայ ժողովուրդը. այդ պատճառով առաջնորդը ջանաց մի ինչ-որ միութիւն առաջ բերել ղութիքէշ արհեստաւորների մէջ, մի շատ չնչին տուրք սահմանելով (½ կոպ.) իւրաքանչիւր մի պուդանոց տուփի վրա: Մարաղայում տարեկան շինվում է 400,000-ից աւելի մի պուդանոց սաքզայի փայտէ տուփ. արհեստաւորների մէջ տգեղ մրցումը այն աստիճանի է հասել, որ մի տուփը շինվում է 6—7 կոպէկով, առանց բաւարար շահ թողնելու: Եթէ արհեստաւորների միութիւնը աջողի, որին վաճառականներն էլ խորհուրդ և հաճութիւն են տալիս, մի տուփը կը ծախեն 8—9 կոպէկով և տուփ գլուխ ուսումնարանին կը տան կէս կոպէկ, որով բաւականին մի գումար կը գոյանայ անապահով ուսումնարանի օգտին: Սակայն և այնպէս տեղն է արձանագրել, որ Մարաղայի Թուրք թէ հայ հասարակութիւնները օժտված են մի շատ յուսի յատկութեամբ, այն է՝ որ այդ ժողովուրդները, լինելով անտաշ, վերին աստիճանի կասկածոտ և անընդունակ միաբանութեան և առաջադիմական ձգտումների, միշտ հեռու են մնացել խորհել ու գործելուց: Մարաղացիների այդ յատկութեան պէտք է վերագրել այն հանգամանքը, որ անցած տարվայ յեղափոխական շարժումներին ոչ մի խլրտում տեղի չունեցաւ Մարաղայում և Մարաղան առաջինն էր, որ չէզոք և անմասն մնաց եղող շարժումների մէջ: Որովհետև Թեմակալը շտապում էր, ղութիքէշների և ընդհանրապէս ուսումնարանի գործը յանձնեց գործակալական խորհրդին՝ գործադրելու համար եղած որոշումը. Թէպէտ, մեր կարծիքով, աւելի լաւ կը լինէր, որ Թեմակալ սրբազանը մի երկու օր աւելի մնար այնտեղ և գործն իր ներկայութեամբ գլուխ բերէր, որ մի գուցէ մնալով ժողովրդականների քմահաճոյքին վերստին թաղվի անտարբերութեան հողի տակ:

Երբեմնի Րահիմ խանի գինակից և սահմանադրութեան թշնամի և այսօր կեղծ սահմանադրական Շուջայ-ուդ-Դօվլէն՝ Մարաղայի դատաւորը՝ ոչ նուազ ազդեցութիւն է գործում ժողովրդի հասկացողութեան վրա, թէպէտ յարգելով ընդունված էտիկէտը այցելեց Թեմակալին և ընդունեց նրա փոխ այցելութիւնը: Դատաւորի վերաբերմունքը դէպի հայերը վատ չէ:

Մարաղայից Կարապետ եպիսկոպոսը ուղևորվեց դէպի Միանդաբ: Այս գիւղաքաղաքը գտնվում է Ջաղաթ և Թաթաւ գետերի մէջ, և այդ պատճառով էլ կոչվում է Միանը դօ-աբ (Միջագետ): Այստեղ կան 15 տուն հայեր. ունեն մի փոքր աւերված եկեղեցի: Տարիներ առաջ Խոչիկ վարդապետը պտոյտներ կատարելիս արել է հանգանակութիւն եկեղեցու շինութեան համար՝ առանց ժողովելու փողերը. բայց դրանից միանդաբցի մի հայ խոստացել է իր տունը նուիրել եկեղեցուն և այդպէս էլ մնացել է մինչև այսօր: Թեմակալն այցելելիս կարգադրել է այնպէս, որ Թաղիապատի գործակալական խորհուրդը ժողովէ հանգանակված դրամները և վերջացնէ նուիրված տան գործը, որից յետոյ կարելի լինի եկեղեցին վերանորոգել: Միանդաբի հայերը խեղճ են և Թուրքախօս. այստեղից է սկսվում Թուրքախօս հայերի շրջանը և վերջանում մինչև Բարանդուզ՝ Ուրմիի կից գաւառակը:

Այդտեղից սրբազանը գնաց Թաղիապատ, որը մօտիկ է Միանդաբին և ունի 50 տուն Թուրքախօս հայ. այստեղումն է նաև Թաւրիզի Հայ. Բար. Միաց. Ընկերութեան ուսումնարանը: Թաղիսպատից մինչև Ուրմի Թեմակալի ուղևորութիւնը կը գրեմ «Մշակին» յաջորդ թղթակցութեամբ:

Հայկազուն

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

23 օգոստոսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Հայրենական պատերազմի 100-ամեայ յօբելեանի յանձնաժողովը վճռեց սահմանել մեդալ 1812 թ. պատերազմի կենդանի մնացածների և այն ժամանակվայ դէպքերի ականատեսների համար:

Ֆինանսների մինիստրը որոշեց սեպտ. 10-ից այլ ևս թոյլ չը տալ շաքարաւազ բերել արտասահմանից պակասեցված մաքսով:

ՄԻՆՍԿ: Օգոստոսի Րանկը և Մարդօպլիօն, որոնք ջարդուածքներ պատճառեցին մի քանի հոգու, դատախազի կարգադրութեամբ ձերբակալված են:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթեւեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ մարդատար № 12 գնացքը՝ 2 ժ. 38 ր. ցերեկ., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 9 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 20 ր. գիշերվայ, Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 16 ր. գիշ., Բալաջարի 8 ժ. 1 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժ. 48 ր. առաւ.: Արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 15 ր. առաւ. Գանձակ է հասնում 1 ժ. 28 ր. ցեր., Եւլախ՝ 3 ժ. 6 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 7 ժ. 15 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 10 ժ. 8 ր. գիշ., Բագու՝ 10 ժ. 53 ր. գիշ.: Փոստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 18 ր. գիշ., Եւլախ՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 23 ր. առաւ., Բալաջարի՝ 3 ժ. 9 ր. ցեր., Բագու՝ 4 ժ. 45 ր. ցեր.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ փոստատար № $^{74}/_{75}$ 12 ժ. 22 ր. գիշ., Ալէքսանդրոպոլ է հասնում 11 ժ. 21 ր. առ., Էջմիածին կայար.՝ 4 ժ. 49 ր. ցեր., Նախիջևան՝ 10 ժ. 51 ր. գիշ., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 29 ր. գիշ.: Ապրանքատար-մարդատար՝ 4 ժ. 15 ր. ցեր., Ալէքսանդրոպոլ է հասնում 3 ժ. 10 ր. գիշ., Էջմիածին՝ 8 ժ. 38 ր. առաւօտեան, Երեւան՝ 10 ժ. 9 ր. առ.. և արտանից դէնը այլևս չէ գնում:

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5՝ 7 ժ. 31 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 30 ր. առաւ.: Փոստատար № 3՝ 1 ժ. 24 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 5 ժ. 47 ր. երեկ., Բաթում՝ 3 ժ. 25 ր. գիշ.: Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 39 ր. գիշ., Բաթում՝ 10 ժ. 49 ր. առաւօտեան:

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № $^{7}/_{8}$ 8 ժ. 28 ր. առ. Միխայլօվօ է հասնում 12 ժ. 42 ր. ցեր., Բորժոմ՝ 2 ժ. 3 ր. ցեր.: Մարդատար № $^{9}/_{10}$ 3 ժ. 36 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 7 ժ. 56 ր. երեկ., Բորժոմ՝ 9 ժ. 13 ր. գիշերվայ.

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ փոստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր.: Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ.: Մարդատար № 11՝ 6 ժ. 58 ր. առ. (այս գնացքը Բաթում չէ գնում):

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 7 ժ. 25 ր. առաւ.: Փոստատար № 4՝ 9 ժ. 4 ր. երեկ.: Մարդատար № 6՝ 11 ժ. 4 ր. առ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում):

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ փոստատար № $^{72}/_{73}$՝ 6 ժ. 8 ր. առաւ.: Մարդատար-ապրանքատար՝ 6 ժ. 33 ր. երեկոյեան:

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ մարդատար № $^{9}/_{10}$ 8 ժ. 8 ր. երեկ.: Մարդատար № $^{7}/_{8}$ 6 ժ. 28 ր. առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:

Կ. Մ. ՁԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11 ժ. աչքի, ներքին և հեարգային:

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՁԻԼԲԵՐՇԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՁԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

103. 0—90

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զաքաթալայի օրիորդաց կար ու ձևի արհեստանոցի համար հարկաւոր է

ՄԻ ՓՈՐՁՎԱԾ ՎԱՐԺՈՒՀԻ,

որը պէտք է իմանայ կանանց վերաբերեալ ամեն տեսակ զգեստներ կարել - ներքնազգեստ և վերնազգեստ: Ռոճիկ 450 ր.: Պարապելու է օրական 8 ժամ: Դրսի կարերից ստանալու է՝ զուտ օգուտից՝ 20 տոկոս: Պարապմունքը սկսելու է սեպտեմբերի 1-ից մինչև յունիսի 15-ը:

Ցանկացողները թող դիմեն հետևեալ հասցէով՝ Закаталы, Ст. Мел. Цатурову.

(չ. ու.) 986. 2—1

ՇԱՏ ՓՈՂ!!

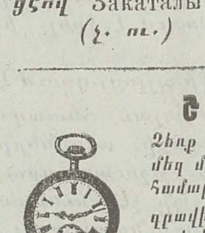

Ձեզ կը բերէ իւրաքանչիւրը, ով կը գնէ մեզ մօտ նոր ձևի ժամացոյց տղամարդ. համար, փրանս. „Soleil" ոսկուց, շքեղ գրավիւրով, շվեյցար. ամենալաւ կօնստրուկցիայով. „Anker" մրնէվեան յայտնի ֆաբրիկայից, ճայնաւոր ընթացքով, լարումը կռճից՝ 40 ժ. մի անգամ, „Remontoir". Այդ ժամաց. իրանց շքեղ տեսքով տուզված մինչև բօլէնները, ծախվում են 6 տ. երաշխ.: Գինը՝ 12 ր. փոխարէն՝ այժմ մինչև 2 ր. 85 կ., 2 հատը 5 ր. 40 կ.: Այդօրինակ կանացի ժամաց. հատը 3 ր. 90 կ.: Այդօր. փակ ժամաց. ամերիկ. ոսկուց „Duble or", ոչնչով չը տարբերվող իսկական՝ 100 ր. արժէք ունեցող՝ ոսկէ ժամացոյցից, արժէ այժմ 4 ր. 25 կ., 2 հ. 8 ր.: Այդօր. կանացի ժամաց. հատը 6 ր. 50 կ.: ՁՐԻ ՊՐԷՄԻԱ! Իւրաքանչ. ժամաց. կցում ենք ձրիաբար. 1) Շղթայ նոյն ոսկուց. 2) Բրէլոկ «Նորութիւն» - պատմական կինէմատօգրաֆ հեռադիտ., կամ թէ 84 յարգի արծաթէ բրէլոկ, ոսկեզօծ. 3) Ծխափող-ապարատ դ-ը Կօխի՝ անվնաս ծխելու համար՝ նոյնպէս և ապարատը մաքրելու համար գործիք. կամ դրա փոխարէն՝ մշտական գրիչ. 4) Այծեմաշկի քսակ ժամաց. համար: Պատուէրները ուղարկ. ենք պօստով, վերադիր վճ. առանց կանխավճ., չյարմարվելու պարագայում պատուէրը ստանալուն պէս: Հասցէն՝ Складъ часовъ Т-ва «Аполло» Варшава Новолипки 8.—М. Ճանապարհածախսը. 1—4 ժամաց. համար 50 կ., Սիբիր՝ 90 կ.: ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.— Ով տեսնէ այդ ժամաց., նա կը հաւատայ, որ իսկապէս զուտ ոսկէ ժամաց. է: Թղթակցութ. ռուսերէն կամ գերմաներէն:

(չ.) (B. 53382) 945. 2—2

ՉԸ ԿԱՅ լաւագոյն միջոց բացի բժշկական խոշոր հեղինակաւոր անձերի կողմից յայտարարված անփոխարինելի և ԲՈՒՍԱԿԱՆ

ՍԱՊՈՆ „ՀԵՐԲԱ"

ԴՈԿՏ. ՕԲԵՐՄԷՅԵՐԻ

պէպէնի, չոր եւ թաց քոսի, բշտիկների, պզուկների, քորի, բեփի եւ մորթու անմաքրութեան դէմ:

❊ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ!! ❊

Կարճատև գործածութիւնից յետոյ—լաւ աջողութիւն:

Ծախսում են դեղատներ եւ դեղագործ. խանութներ՝ փոքր կտորը 60 կոպէկով, իսկ մեծ կտորը 80 կոպ.:

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.— Իսկականը միայն «ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐ» նկարով. իւրաքանչիւր կտորի վրա:

Գեներալ ներկայացուցիչ ամբողջ Ռուսաստանի համար՝ Д. РОЗЕНТАЛЬ, ВАРШАВА

(5,15,25) (B.39510) 665. 18—9

Լոյս տեսաւ

«ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԻԱՆԱԼԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ»

7 պատկերով

[illegible]

Կազմեց ԶԱՔԱՐԻԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ. ✦✦ Գինն է 20 կոպէկ

[illegible] Тифлисъ. Кавказская Книжная Торговля Захарія Григорьянцъ.

[illegible]

988. 3—1

Լոյս են տեսել եւ վաճառվում են

ԱՐՏԵՄ ԱՐԵՒԵԱՆԻ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ

[illegible]

Մասն Ա.— [illegible] 1909 թ., 2-րդ [illegible]

Մասն Բ.— Ասիա, Աֆրիկա, Ամերիկա և Աւստրալիա: 5 րդ տարվայ դասընթաց: 1910 թ., 2-րդ (նոր) տպ., գինն է 65 կոպ.:

Մասն Գ.— ԵՒՐՈՊԱ: 6-րդ տարվայ դասընթաց (բազմաթիւ պատկերներով): Մօտիկ տակից նոր լոյս տեսաւ: Գինը՝ 70 կոպ.:

Պահեստը՝ «ԳԻՐ» գրավաճառանոց (Тифлисъ, Вельяминовская, 7).

Փոխադրողի հասցէն՝ Թիֆլիս, Ներսիսեան դպրոց:

(չ. շ.) 915. 6—6

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

Թիֆլիս, Նաբերեժնայա, Վերայի կամուրջի մօտ, № 19.

Ի. ՖՕՆ-ԲՐԷՆՆԵՐԻ

Հեղինակ դասագրքի՝ ընդունված լուս. մինիստր. գիտական կօմիտէտի եւ Ֆինանս. մինիստր. ուսումն. բաժ. կողմից իբրեւ ձեռնարկ եւ դասագիրք բոլոր առեւտր. դպրոցներում:

Դասարաններր հիմնված են 1890 թ. և ուսումն. իշխան. կողմից ճանաչված են օրինակելի: Դասարաններն ընձեռում են երկու սեռի անձերին, որոնք ցանկանում են ունենալ հաշւապահի, թղթակցի, գործակալի և այլ պաշտօն, յատկապէս առևտր. գիտութիւններ:

Դասարաններում աւանդվում են հետևեալ առարկաները. 1) ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ (կրկնակի, իտալական) եւ այլ տեսակի՝ բանկային, ֆաբրիկային, քաղ. եւ գեմստ., ինքնավար, գինու մենավաճառի, գործարանային, գիւղատնտեսական եւ այլն: Դասաւանդութիւնը կատարվում է միանգամայն գործնական մէթօդով եւ սովորողը առաջին դասից եւեթ ընտելանում է ինքնուրոյնաբար վարել գրքերը: 2) ԱՌԵՒՏՐ. ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.—Բանկային, ապրանքային, մուրհակային եւ այլ խնդիրների լուծումներ: 3) ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—Ինքնուրոյն կազմումն առևտր. նամակների՝ հանդերձ հաշւապահ., առեւտրա-ֆինանսական եւ վաճառ. գիտութեամբ: 4) ԳԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—Վատ ձեռագրի ուղղումն եւ բազմաբնոյթ տառերի ուսուցումն: 5) ՕՐԷՆՍԳԻՏՈՒԹԻՒՆ.—Ծանօթացումն մուրհակային, գէրբօվային, արդիւնաբերական, կրէդիտային եւ այլ կանոնների: 6) ԳՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՌԵՄԻՆԳՏՕՆՈՎ.—Սովորողների տրամադրութեան տակ է դրվում զանազան սիստեմների 10 հատ մեքենայ, պարապմունքներից ազատ ժամանակը թէ իրանց գրաւոր գրագրութիւնները կատարելու եւ թէ միաժամանակ հմուտ ղեկավարի հսկողութեամբ ծանօթանալու մեքենաների տեխնիկային եւ մեխանիզմին հետ: 7) ԱՊՐԱՆՔԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ.—Սովորողները ծանօթանում են տեղ. հրապարակի վրա գտնվող յայտնի տեսակի ապրանքների քիմիական կազմածքի եւ նրանց յատկութիւնը որոշելու հետ: Այդ նպատակի համար կայ կաբինէտ՝ անհրաժեշտ պրիբօրներով: 8) ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄՐԻՉԻ ՎՐԱ.—Գործողութիւններ համրիչով: Թւաբան. եւ հանրահաշւական խնդիրներ: Կրճատ եւ ամերիկ. ձեւեր: Բոլոր թւաբան. գործող. եւ խնդիրները ամբողջ դասընթացքի ժամանակ լուծվում են համրիչով:

Սովորողների ընդհանուր եւ մասնագիտ. զարգացման համար կայ ԳՐԱԴԱՐԱՆ դասաւանդվող առարկ. վերաբերեալ ամենալաւ դասագրքերով (մօտ 1000 գիրք): Գրքերը կարելի է եւ տուն տանել: Դասարանների դասընթացքն աւարտողները ձրիաբար կարող են օգտվել՝ գործնական հմտութիւն ձեռք բերելու համար՝ Ի. Ֆօն-Բրէններ առեւտրա-արդիւնաբեր. և տեղն. բիւրոյի գրասենեակում (Սերգիեվսկայա փ., № 4), ուր, անպայման, օգտուէտ կը լինի գործնական տեսակէտից:

Դասարաններն ունեն 3 բաժանմունք. I բաժ. ընդունվում են գրագէտ անձեր, II-ում՝ քաղաքային կամ 3-դասեան դպրոցաւարտներ, իսկ III-ում - գործնական—հաշւապահ. և առևտր. թւաբան. գիտցողներ: Իւրաքանչիւր բաժ. դասընթացքը տեւում է 5 ամիս: Պարապմունքների սկիզբը ՍԵՊՏԵՄԲ. 15-ից: Խնդիրները եւ տեղեկ. ընդունվում են դասարանների գրասենեակում՝ Թիֆլիս, Նաբերեժնայա, Վերայի կամուրջի մօտ, սեփ. տ., № 19 կամ Սերգիեվսկայա փող, № 4. Գրասենեակը բաց է ամեն օր՝ առ. ժ. 9 1-ը եւ երեկ. ժ. 5—8-ը: Տելէֆօններ—929 եւ 1044. (օ. մ.) 939. 20—5

ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

БАКУ, уголъ Красноводск. и Меркурьевск., телеф. № 10-56.

Կուրսերի նպատակն է տալ ունկնդիրներին մասնագիտական և առևտրական կրթութիւն և պատրաստել հմուտ հաշւապահներ: Աւարտողները ստանում են ատեստատներ:

Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առևտրական թւաբանութիւն և թւաբանութիւն համրիչի վրա. 2) Հաշւապահութիւն արդիւնաբերական, գործարանային, առևտրական և բանկային. 3) Առևտրական թղթակցութիւն. 4) Առևտրական տնտեսագիտութիւն. 5) Առևտրական և մուրհակային օրէնքներ. 6) Գեղագրութիւն և արագագրութիւն (ուղղումն ձեռագրի). 7) Ուսուցումն գրող մեքենայի վրա: Քաղաքացիների համար՝ առանձին վճարով [illegible]:

Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 20-ից: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից ամենայն օր կուրսերում, առաւօտեան ժամը 9—12-ը և երեկոյեան 4—7-ը:

Կուրսերի կանոնադրութիւնը (уставъ) և մանրամասն ծրագիրը (программа) տրվում և ուղարկվում են ՁՐԻԱԲԱՐ: Օտարաքաղաքացիները դիմում են՝ Баку, учредителю коммерческихъ курсовъ А. И. Теръ-Каспарову. (չ. կ.) 884. 20—8

ԱՌԵՒՏՐԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ՄԻՆԻՍՏՐ. ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔՈՅ ԳՏՆՎՈՂ

Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ

Թիֆլիս, Միխայլեան պր. 4/4.

Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտր. կրթութիւն:

Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատեստատներ:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ պարապմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձևով կազմակերպված Muster-Comtori-ում: Նիւթերն առնվում են բնակ կեանքից: Առարկաներն են. ա) ՊԱՐՏԱԴԻՐ.—1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրան., ամերիկական, բանկային և գործարանական), 2) Առևտրական թւաբանութիւն, 3) Քաղաքատնտեսութիւն, 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն), 5) Առևտրական թղթակցութիւն, 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա, 7) Վայելչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումն). բ) ՈՉ-ՊԱՐՏԱԴԻՐ.—1) ՕՏԱՐ ԼԵԶՈՒՆԵՐ, 2) ագագրութիւն, 3) գաքտիլօգրաֆիա (ռեմինգտօն և այլ.) և 4) առևտրական թղթակցութիւն օտար լեզուներով: Պարապմունքները կատարվում են և գաս-գաս: Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է զուգընթաց բաժանմունք: Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է: Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ին: Խնդիրների ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, առ. 10—2 ժ. և երեկ. 4—7 ժ.: Ծրագիրը և կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի չէնքում:

Կուրսերի հիմնադիր՝ առևտր. գիտութեան կանդիդատ՝ Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ

(ու. կ. չ.) 907. 0—9

300 ՌՈՒԲԼԻ ԸՆԾԱՅ

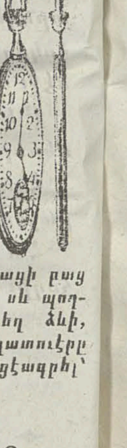

կը ստանայ իւրաքանչիւրը, ով կապացուցէ, որ մեր առաջարկված՝ մինչև օրս չեղած արժէքն ունեցող 15 ՕԲՅԵԿՏԻ և ԱՌԱՆՁԻՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ չարժեն իրանց համար նշանակված գինը՝ ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՄԻԱՅՆ 3 ր. 85 կոպ.: 1) Տղամ. գրպ. շքեղ բաց ժամաց., իսկական սև պողպատից, անկերային ընթացքով (ոչ-ցիլինդր), քարերով, ամուր զսպանակով, փոշուց պահպան. ապակիով և մինչև բօլէնները ստուգված ընթացքով: 2) Ըր սեւացող էլեգանտ շղթայ՝ երկար կամ կարճ: 3—5) ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ: 3 հատ [illegible] ժամաց. համար: 6) Զամշեայ քսակ ժամաց. համար: 7) Ժամաց. արծաթէ բրէլոկ, 84 յարգի, «Հաւատ. Յոյս և Սէր»: [illegible] կոկոսեան արծաթի ձևով, կամ դրա փոխարէն՝ [illegible]: 8) Ծխափող-ապարատ՝ [illegible] 9) Ծալվող լուցկատուփ՝ նիկելից: 10) Ամուր [illegible] կերպով պատրաստուած, ծածկված գեղեցկագոյն նկարով, կամ թէ „На память" [illegible] 11) Արտասահմ. կաշուց պորտմօնէ՝ 6 բաժանմունքով (առ. բաժ. ոսկու համար) և միմակագրութեամբ: 12) Կաշւեայ կնիք պատուիրողի ազգանունով: 13) Մի սրուակ ներկ կնիքի համար: 14—15) ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ: Էլեգանտ [illegible] հեռադիտակ, որ մօտեցնում է հեռու տարածութիւնը, և որ միացված է կարդալու համար գործիքին: ԱՅԴ ԲՈԼՈՐԸ ՄԻԱՅՆ 3 ր. 85 կոպէկով: Կանացի բաց ծաղկավոր խոշորացոյց ապակի հետ, նիկելեայ շրջանակով: [illegible] Տղամ. կամ կան. փակ ժամաց., սև պողպատից և սև ժամաց. 14 յաւելուածներով 40 կ. [illegible] 4 ր. 25 կ.: Տղամ. կամ կան. [illegible] ժամաց. ամերիկ. իսկական ոսկուց, շքեղ ձևի, 14 յաւելուածներով 4 ր. 85 կ.: Տղամ. կամ կան. [illegible] 14 յաւելուածներով 5 ր. 50 կ.: Ժամաց. կցվում է երաշխ. 6 տարով: Ուղ. ենք և առանց կանխավճ., պատուէրը ստանալուն պէս: Ճանապարհածախսը եւր. Ռուս. 55 կ., Սիբիր՝ 90 կ.: Պատուէրները խնդրում ենք հասցէագրել՝ Экспортному Дому А. ВУЗЕЕРЪ. Варшава, Грибная ул. № 2—40.

Թղթակցութիւնները ռուսերէն կամ գերմաներէն:

(5,25, ս. 15, հ. 5) (B. 51941) 880. 4—2